

Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка
Навчально-науковий інститут культури і мистецтв
Кафедра хорового диригування, вокалу та методики музичного навчання

Пасічник Людмила Вадимівна

**РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО СМАКУ У МАЙБУТНІХ
ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ**

Спеціальність: 025 Музичне мистецтво
Галузь знань: 02 Культура і мистецтво

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеню магістра

Науковий керівник:

_____ С.Г. Крамська,
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри хорового диригування, вокалу
та методики музичного навчання

«_____» _____ 2020 року

Виконавець:

_____ Л. В. Пасічник
«_____» _____ 2020 року

Суми 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СМАКУ У МАЙБУТНІХ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ.....	9
1.1. Сутність та зміст поняття «музичний смак» у науковій літературі...	9
1.2. Музичний смак як мистецтво особистісно-творчої інтерпретації творів естрадних вокальних жанрів.....	19
1.3. Розвиток компонентів музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.....	25
Висновки до розділу 1.....	31
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СМАКУ У МАЙБУТНІХ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ.....	32
2.1. Діагностика розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти	32
2.2. Педагогічні умови розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів	36
2.3. Методика розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти	42
Висновки до розділу 2.....	50
ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	58
ДОДАТКИ	66

ВСТУП

Актуальність теми. Музика, як вид мистецтва відкриває людині можливість пізнавати світ і в процесі пізнання розвиватися.

Виникнення у свідомості людей природних, асоціацій музичних та закономірностей з самим життям, переконує нас у величезних можливостях музичного виховання у інших жанрах мистецтва, яке дає ключ людині до сприйняття та розуміння образного світу чудового. Володіння таким джерелом – це важлива передумова формування не тільки сучасної в усіх відношеннях людини, але, що важливо, – формування людського смаку.

Можуть стати справжніми цінувачами серйозної музики, майбутні естрадні вокалісти, вони мають стати культурними слухачами, при цьому активно і з інтересом сприймати справжню, живу музику, придбати здатність мати уявлення про сприйняття ними музики і визначати своє ставлення до почутого.

Майбутні естрадні вокалісти чуючи музику високохудожню, накопичують досвід у художньому відношенні цінних переживання і інтонацій музики різних епох і стилів, у них починають формуватися основи музичного смаку.

Майбутні естрадні вокалісти залучаються до музичного мистецтва, поєднуючи певні знання про музику, уміння і навички. Потрібно вимагати того, щоб в процесі музичного виховання при отримання цих знань, умінь та навичок сприяло формуванню їх уподобань, інтересів, потреб, музичного мислення, уяви, музичних смаків.

Проблемою формування музично смаку займалися: Б. Бечак, Л. Дмитрієва, Д. Кабалевський, О. Радинова, Н. Черноіваненко та інші.

Майбутні естрадні вокалісти у даний час мають можливість вивчати спадщину не тільки світової музичної культури, та зробити її своїм духовним надбанням.

Привертає увагу багатьох дослідників проблема розвитку музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів. Незважаючи на численні роботи у цій області, вона все ще продовжує залишатися актуальною.

Наразі людство живе у такий час, коли музику можна почути практично скрізь. Дана проблема полягає у відсутності музичної культури покоління, тобто і музичного смаку. Цьому сприяють радіо, телебачення, а також поява безлічі легкодоступного музичного матеріалу (аудіо касети, диски, відео запис). Відбувається знецінення музики разом з легкодоступністю. Усвідомлено люди відвикають слухати музику.

Виховання у студентів музичного смаку – складне питання і вивчене воо досить мало. Необхідно використовувати в роботі з майбутніми естрадними вокалістами повноцінну в художньому відношенні музику – класичну та народну.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико – методологічну основу дослідження становлять нормативні документи щодо основних положень стратегії розвитку вищої освіти в Україні; теоретичні проблеми розвитку естетично-ціннісних орієнтацій особистості (К. Абульханова-Славська, А. Аронов, Ю. Бромлей, А. Кір'якова, Р. Коломієць, Л. Лебедев, А. Леонтєв та інші); загальні питання підготовки фахівців у вищій професійній освіті (В. Андрєєв, С. Архангельський, В. Беспалько, О. Єременко, В. Зимова, А. Казакова, Е. Клімов, А. Крутецкий, Н. Кузьміна, А. Новіков, М. Петренко, В. Сластенин, О. Устименко-Косоріч, В. Якунін); теоретичні питання навчання сучасних музикантів в системі вищої професійної освіти (Е. Ануфрієв, Е. Баженова, Ю. Бичків, В. Ванслов, Е. Зеленкова, В. Кобозєва, О. Козьменко, С. Крамська, Е. Миколаєва, Л. Парунина, Н. Терентьева, А. Щербакова); психолого-педагогічні проблеми розвитку індивідуальності музиканта-виконавця (М. Арановський, Т. Богданова, К. Дмитрієв, В. Коваленко, Р. Найденышева, Е. Сизова, В. Телепов, В. Юшманов); питання виявлення сутності художньо-естетичного смаку в музично-виконавському мистецтві (Ю. Носорев,

Р. Овсянкіна, Е. Симонова, Т. Стерхова); різні аспекти підготовки майбутніх естрадних вокалістів до виконавської діяльності (Н. Адулов, К. Акопян, О. Далецкий, Л. Львова, Н. Фоломєєва, О. Ярославцева).

Таким чином в теорії і методики професійної освіти ці питання не вирішені у повній мірі, що і визначає актуальність теми даного дипломного дослідження – **«Розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти».**

Мета дослідження – теоретичне обґрунтування та апробація експериментальної методики розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Відповідно до мети, визначено **завдання дослідження:**

1. Здійснити аналіз науково-методичних джерел з проблеми розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.
2. Охарактеризувати понятійно-термінологічний апарат дослідження, визначити музичний смак як мистецтво особистісно-творчої інтерпретації творів естрадних вокальних жанрів.
3. Визначити компоненти музичного смаку естрадних вокалістів та їх розвиток в умовах вищої професійної освіти.
4. Здійснити діагностування розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.
5. Окреслити педагогічні умови розвитку музичного смаку естрадних вокалістів.
6. Розробити методику розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Об'єкт дослідження – процес вищої професійної освіти вокалістів.

Предмет дослідження – розробка методики розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Матеріали та методи дослідження. Для досягнення мети і вирішення завдань було використано комплекс таких взаємопов'язаних методів дослідження:

- *теоретичні* – опрацювання педагогічної, психологічної, мистецтвознавчої наукової літератури з проблеми дослідження; вивчення передового досвіду вокально-педагогічної діяльності в галузі фахової підготовки майбутнього естрадного співака;
- *емпіричні* – (бесіда, анкетування, тестування, прослуховування, творчі завдання) для визначення рівня розвитку музичного смаку у майбутнього естрадного співака.
- *прогностичні*: розробка методичних засад з метою впровадження їх у навчальний процес вищих навчальних педагогічних закладів мистецького спрямування.

Наукова новизна дослідження визначаються тим, що:

- 1) *конкретизовано* сутність музичного смаку та особливості його формування у майбутнього естрадного співака в умовах професійної освіти;
- 2) *уточнено* сутність ключових понять: «розвиток», «смак», «музичний смак», «спів», «естрадний спів», «співак», «естрадний співак», «майбутній естрадний співак» «професійна освіта»;
- 3) *здійснено* діагностику рівнів сформованості музичного смаку у майбутніх естрадних співаків;

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці та формулюванні методичних засад щодо вдосконалення розвитку музичного смаку у майбутнього естрадного співака в умовах професійної освіти. Матеріали дослідження можуть бути використані викладачами естрадного вокалу музичних шкіл, музичних коледжів, факультетів мистецтв вищих навчальних закладів різних рівнів акредитації у процесі підготовки майбутніх фахівців та естрадних артистів-вокалістів.

Апробація результатів дослідження:

1. Пасічник Л. В. Музичний смак як мистецтво особистісно-творчої інтерпретації творів естрадних вокальних жанрів // Проблеми мистецько-педагогічної освіти: здобутки, реалії та перспективи: II Міжнародна науково-практична конференція (Суми, 6-7 травня 2020 р.). Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020.

2. Пасічник Л. В. Медіа-елементи у формуванні музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів (практичний аспект)» // Актуальні питання методики викладання суспільних та гуманітарних дисциплін в умовах розбудови сучасної школи: VII Всеукраїнська науково-практична конференція (Суми, 1-2 жовтня 2020 р.). Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020.

3. Пасічник Л. В. Педагогічні умови розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів // Дні науки – 2020 : студентська наукова онлайн-конференція (Суми, 22 жовтня 2020 р.). Суми: СумДПУ імені А.С.Макаренка, 2020.

4. Участь у Всеукраїнському онлайн-вебінарі з методики музичного навчання «Реалізація нового змісту інтегрованого курсу «Мистецтво» на засадах Нової української школи» (20.02. 2020) // ДЗВО «Університету менеджменту освіти» УМО НАПН України, Київ, 2020 р.

Публікації за темою кваліфікаційної роботи:

1. Пасічник Л. В. Розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти як педагогічна проблема // Мистецькі пошуки: збірка наукових праць. Суми: ФОП Цьома С. П., 2020. Вип. 1(11). С. 68-75.

2. Пасічник Л. В. Педагогічні умови розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів // Дні науки – 2020 : матеріали студентської наукової онлайн-конференції, 22 жовтня 2020 року, м. Суми,. Суми : ФОП Цьома С. П., 2020. С.103-106.

Структура й обсяг кваліфікаційної роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків до 1 і 2

розділів, висновків, списку використаних джерел (94 одиниці), додатків (7 одиниць). Основний текст роботи викладено на 57 сторінках. Загальний об'єм 70 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНОГО СМАКУ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ

1.1. Сутність та зміст поняття «музичний смак» у науковій літературі

Справжнє мистецтво є результатом вищої концентрації духовних сил композитора і музикантів, саме тому воно вимагає такої ж концентрації й від слухачів. На мить відволікаючись від розглядання картини або читання вірша, можна знову повернутися і почати сприймати їх спочатку. Проте у музиці все відбувається миттєво і неповторно. Адже крім живого слова музикантів і знавців музики, до її розуміння нас наближають знання про неї.

Для розвитку музичної культури, музичного смаку зокрема, вкрай важливо досягнути роботи Б. Асаф'єва, І. Соляртинського, здатні допомогти формуванню музичного смаку естрадних вокалістів. Яскраво і цікаво писали про музику видатні музиканти і виконавці: Г. Коган, Г. Нейгауз, Ф. Шаляпін. образно і стилістично захоплююче писали про музику самі композитори: Г. Берліоз, Р. Вагнер, Д. Кабалевський, М. Римський-Корсаков, А. Сєров, П. Чайковський, Д. Шостакович, Р. Шуман та інші.

У загальних рисах процес розвитку музичного смаку особистості, який являє собою різновид художньо-естетичного смаку майбутнього естрадного вокаліста, протікає при активній взаємодії свідомості, загальної культури і діяльності, при вирішальній ролі останньої. Вокально-технічна майстерність, оригінальний тембр, артистизм, виразність, тонкий смак - це основні вимоги до майбутнього естрадного вокаліста, завдяки яким виконавець стає, миттєво впізнаваним і відрізняється, від інших. Отже, від виконавця – майбутнього естрадного співака вимагається не тільки бездоганне володіння вокальною технікою, мистецтвом перевтілення, артистизмом, але і високий рівень музичного смаку, що включає в себе наявність сформованих художньо-

естетичних поглядів, естетично-ціннісних настанов, ідеалів, що визначають як вибір музичного твору, так і особливості його інтерпретації.

На нашу думку, музичний смак майбутнього естрадного вокаліста виступає як сформований феномен даного прояву творчого освоєння художньої дійсності, але зі своїми, специфічними художньо-оціночними засобами. Залишаючись завершеною і моделлю, яка склалася, функціональною і дієвою естетичною системами у виконавській практиці, музичний смак майбутнього естрадного співака стає безперечною репрезентативною масою для наукового дослідження.

Розвиток музичного смаку є складовою частиною процесу естетичного виховання [17]. Музичний смак розглядається дослідниками як елемент естетичної свідомості особистості, що формується в конкретних соціокультурних і педагогічних умовах [44]. В зв'язку з цим Т. В. Шірокоград звертає увагу на те, що естетична свідомість формується не тільки шляхом спрямованого, планомірно і навмисно здійснюваного виховання і освіти, а й у результаті стихійного, некерованого впливу на людину навколишнього його середовища, того буття, в яке людина занурена і впливу якого він може не помічати і не усвідомлювати [44].

Дані положення є значущими для аналізу проблеми розвитку музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти, оскільки в даному процесі присутня велика роль впливу на людину навколишнього його звукового середовища.

Дослідниками встановлено, що музичний смак є не вродженою, а придбаною духовною силою, він може розвиватися тільки в процесі студента до культури і мистецтва.

На нашу думку, музичний смак людини розвивається, перш за все, під безпосереднім впливом мистецтва. При цьому велику роль відіграє частота взаємодії людини з музичними творами.

Якість музичного смаку («гарний» чи «поганий») визначається домінуючими слуховими враженнями.

В даний час завдання розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів вирішуються в руслі досягнення мети музичної освіти – виховання музичної культури студентів як частини їх загальної духовної культури. При цьому педагоги-вокалісти керуються наступною ідеєю:

- якщо музичний смак розвивається у дитини з малих років, то до старшого, студентського віку він буде готовий відрізняти справжнє музичне мистецтво від уявного.

Музичний смак розвивається за допомогою музичної діяльності (і в її процесі), в єдності емоційного і інтелектуального початків [68].

В організації музично-освітнього процесу в умовах вищої професійної освіти враховується значимість для розвитку процесів сприйняття музичного смаку, роздуми і оцінки [69]. Для цього необхідно дотримуватися балансу двох напрямків:

1) створення умов для активного сприйняття музики (з урахуванням перспектив поступового розширення змістовного поля і обсягу уваги, отримання нових музичних вражень і повернення до раніше отриманих);

2) створення умов для вираження свого ставлення до музики, розвиваючи потреби у висловленні власного естетичного судження.

Аналіз і узагальнення категорії «*музичний смак*» зайняли в наукових дослідженнях гуманітарних, мистецтвознавчих напрямків певне місце. Поряд з викладом методологічних передумов аналізу різних трактувань категорії «*музичний смак*», в них поєднуються також окремі питання.

У процесі вивчення наукових праць з даної проблематики був виявлений зв'язок між судженням про «*музичний смак*» і особливий спосіб творчо-пізнавальної, оцінної діяльності, а також наявністю інтелектуального механізму інтуїції і узагальнення в діяльності майбутнього естрадного вокаліста. Проте, не дивлячись на наявність певних наукових досліджень, присвячених професійному навчанню майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти, зазначений предмет вивчений не у повному обсязі, численні довідкові видання з музичного мистецтва не

містять конкретного визначення даної категорії. Багато формулювання, що представляються на перший погляд ясними, при поглибленому вивченні виявляються далеко неоднозначними.

Говорячи про процес розвитку музичного смаку, потрібно, наш погляд, підкреслити, що охоче визнаючи художню нерівноцінність не тільки окремих творів, а й цілих стилів, напрямків, навіть епох, ми, в той же час, виходимо із самого широкого підходу до музики, що починається з осмислення всього різноманіття природних звуків і завершується аналізом найвищих досягнень музичного мистецтва. Музика, зрозуміло, може бути гарною і поганою, розважальною і серйозною, але скрізь, де звуки, звукові комплекси, інтонації, елементарні або ускладнені форми їх поєднання несуть у собі певний емоційний сенс, ми маємо справу з явищами, без розуміння яких одностороннім і неповним було б і розуміння найбільш розвинених форм музики.

Що є являє собою поняття «музичний смак»?

«Музичний смак» розглядається в науці як одна з норм естетичної досконалості, що зумовлює вибірковість особи щодо ставлення до явищ мистецтва й дійсності, у контексті широкого системно-смыслового поля, в якому представлені поняття «смак», «естетичний смак», «художньо-естетичний смак», «музично-естетичний смак» [89, с. 365]. «Музичний смак» [89 с. 364] як результат діалектичного зв'язку емоційного переживання та розуміння музично-естетичних цінностей характеризується рівнем любові, інтересу, культурності суб'єкта, його здатності до оцінки музичних явищ.

Сьогодні мистецтво у системі сучасної освіти розглядається як суттєвий компонент загальної освіти учнів молодших класів. Його могутній пізнавальний і виховний потенціал пов'язаний з естетичною природою, завдяки якій досягаються потаємні найскладніші процеси духовного життя людини, її внутрішнього світу. Сучасне навчання, і мистецьке зокрема, ґрунтується на засадах особистісно-зорієнтованого і компетентнісного

підходів, визначених в основних нормативних документах освіти – державних стандартах, навчальних планах, програмах.

У цілому «смак» – це сума уявлень людини про красу, її здатність і вміння відрізнити гарне від некрасивого. У той же час, смак людини – це її пристрасті, тяжіння, симпатії [13].

«Смак» у фізіології — відчуття, що виникає в ротовій порожнині під дією різних речовин, що впливають переважно на рецептори смаку. У людини відчуття смаку виникає за участю інших рецепторів [23, с. 345].

На думку філософа І. Зюльцера, «смак — це можливість естетичної здатності судження здійснювати вибір, що має всезагальне значення» [18, с. 84]. Як наголошує філософ, йдеться про відповідність наших суджень об'єктивним якостям предмета судження, що і є запорукою їхньої всезагальності. об'єктивність судження смаку засвідчує наявність розвинутого естетичного досвіду відношення до світу. На цій підставі німецький філософ І. Зюльцер ставить розвинутий смак поряд з такими здатностями інтелекту, як розумне пізнання та моральне відношення: «Смак... не що інше, як здатність відчувати красу, так само, як розум — це здатність пізнавати істинне, досконале, вірне, а моральне почуття — здатність відчувати добро» [18, с. 85].

У XVII столітті поняття «смак» починає вживатися у категоріальному значенні, зокрема завдяки працям іспанського філософа Грасіана-і-Моралеса («Герой», «Розумний» та ін.). Велику увагу розробці теорії смаку приділяють філософи XVII – XVIII ст. у Франції (Баттьо, Ларошфуко, Трамбле, Руссо, Гельвецій, Вольтер), в Англії (Шефтсбері, Хатчесон, Берк, Юм, Мандевіль), у Німеччині (Вінкельман, Лессінг, Гердер, Зюльцер, Кант, Шиллер). Увага дослідників зосереджується на питаннях природи смаку: раціональна вона чи ірраціональна, заснована на розумі чи почуттях, набувається смак у вихованні чи є вродженою здатністю. Ларошфуко ставить питання про індивідуальну визначеність смаку (трактат «Максими»). Вольтер у праці «Смак» характеризує цей феномен як чуттєве реагування на гарне та негарне,

виходячи зі здатності інтелекту розрізняти об'єктивні якості предметного світу. Вольтер виділяє таку модифікацію естетичного смаку, як художній смак. Поняття «смак» у системі естетичного знання філософ визначає як деяку «метафору», покликану означити чуттєвість до прекрасного та потворного у мистецтвах. Залежно від цієї здатності він поділяє смаки на добрі, погані та спотворені. «Спотворений смак у мистецтві, — пише Вольтер, — виявляється у любові до сюжетів, які обурюють освічений розум, у перевазі бурлескного над шляхетним, претензійного та манірного над красою простою і природною – це хвороба духу» [18, с. 28].

Поняття «інтерес» і «смак» настільки близькі, що інколи їх ототожнюють, хоча «смак» — це емоційно-раціональне оціночне явище, тоді як «інтерес» — це так чи інакше усвідомлене відображення індивідуальної чи суспільної потреби. очевидно, що при відсутності пізнавального інтересу не може бути сформований і належний смак. Реалізація ідеї розвитку як центрального моменту ідеології нової школи вимагає звернення до інтересів особистості як її основних складових [39, с. 3].

Вольтер наголошує, що «художній смак» — наслідок тривалого і ретельного виховання. Людина має поволі вчитися дослухатися і вдивлятися у світ природи та опановувати художні цінності. Звичка та роздуми роблять її здатною раптово відчувати насолоду, розрізвивши раніше їй недоступне. Філософ виділяє явище індивідуалізації смаку не лише на рівні особи, але і на рівні нації як цілого: «Смак поволі виховується у нації, адже вона поволі сприймає дух кращих своїх художників» [39].

«Художній смак» — це складне багатокомпонентне утворення у структурі естетичної свідомості особистості, а тому, не може розглядатися у відриві від завдань виховання і навчання. Виявлення педагогічної функції феномена смаку пов'язано з уявленням про те, як вирішувалося завдання формування художнього смаку у дітей і юнацтва в теорії і практиці музичної освіти [13].

«Музичний смак» – здатність людини адекватно сприймати і оцінювати твори мистецтва [41]. Він формується, перш за все, під безпосереднім впливом мистецтва і залежить від індивідуальних особливостей самої людини, її здатності сприймати дійсно художні цінності, які несе з собою мистецтво.

«Музичний смак» є невід’ємною складовою поняття «естетичний смак». Тобто поняття «музичний смак» більш вузьке, ніж «естетичний смак». Зокрема Д. Неменський [12] визначає поняття «естетичний смак», як «несприйнятливості до художніх сурогатів» і «спрагу спілкування із справжнім мистецтвом». На думку Г. Нежнова [12], «естетичний смак» – це здатність безпосередньо, за враженням, без особливого аналізу відчувати, відрізняти справді прекрасне, справжні естетичні достоїнства явищ природи, суспільного життя і мистецтва.

Психологічний аспект проблеми також знайшов висвітлення в дослідженнях Л. Виготського, П. Якобсона, які розглядали «смак» як особливу здатність людини до сприйняття, вивчення, розуміння, виконання, переживання, оцінки художніх творів. На думку вчених, смак є показником чуттєво-інтелектуального розвитку індивіда, що залежить від його емоційно вольової сфери, природних задатків, розумової діяльності, вікових та індивідуальних особливостей, віддзеркалює не тільки особистий, але і громадський досвід [18, с. 145-149].

Так дослідниця Л. Разуткіна характеризує термін «музичний смак» як формування системи музично-естетичних поглядів, уподобань, оціночних суджень школяра в області музичного мистецтва, на основі взаємодії емоційного і раціонального, естетичного почуття та ідеалу [62]. Що стосується *структури музичного смаку*, то з точки зору Л. Разуткіної, він включає в себе: музичні потреби, адекватне сприйняття і здатність до оцінки музичних творів, позитивну мотивацію до творчої і виконавської діяльності, сформований естетичний ідеал [62].

«Музично-естетичний смак», як ключове поняття дослідження науковця О. Берестенко, розглядається з точки зору норм естетичної досконалості, що зумовлює вибірковість особи щодо ставлення до явищ мистецтва й дійсності, у контексті широкого системно-сміслового поля, в якому представлені поняття смак, естетичний «смак», «художньо-естетичний смак», «музично-естетичний смак» [12].

Не менш важливими для контексту дослідження є погляди О. Ростовського, який під *структурою музичного сприймання*, що є основою формування музичного смаку особистості, розуміє спосіб поєднання і динамічного взаємозв'язку між об'єктивно даним музичним твором і слухачем як суб'єктом сприймання. Дослідник виділив три складових елементи означеної структури: об'єкт, суб'єкт і процес взаємодії цих елементів, тобто процес сприймання. На основі розглянутих вище підходів науковців до структури музичного сприймання О. Ростовський у контексті педагогічних проблем означеного процесу виділяє такі етапи: 1) перцептивне сприйняття звукового потоку; 2) осягнення семантики музичної мови; 3) інтерпретація художнього змісту твору [66, с. 15-17].

У сучасному мистецтвознавстві і педагогіці все помітнішою стає тенденція до вивчення оцінної діяльності і її ролі в навчанні. Науковці підкреслюють, що без знання цієї діяльності неможливо розвивати теорію мистецького навчання. Водночас зазначається, що навіть вища мистецька освіта не є засобом, який сам по собі, без спеціально спрямованих педагогічних зусиль, розвиває здатність естрадних вокалістів до естетичної оцінки. оцінна навчальна діяльність естрадних вокалістів в мистецтві має цілеспрямовано формуватись педагогом – музикантом. Так О. Л. Ростовський зазначає: «Під естетичним оцінюванням слід розуміти процес і результат встановлення значущості предметів і явищ, що оточують людину, з позицій її уявлень про прекрасне. Відповідно мистецьке навчальне оцінювання стосується з'ясування значущості художніх творів чи художніх образів з позицій уявлень естрадних вокалістів про прекрасне» [66, с. 6]. Результатом

естетичного оцінювання виступає реакція смаку особистості, дія якого, в свою чергу, неможлива поза співвіднесенням з ідеалом.

Між категоріями естетичного смаку і естетичного ідеалу існує тісний взаємозв'язок. Сутність кожного поняття було би важко усвідомити у відриві одне від одного. Судження смаку виникає як реакція на відповідність художнього явища уявленням людини про прекрасне, довершеність і досконалість в мистецтві, тобто ідеал. В свою чергу ідеальні уявлення виникають в результаті оцінного сприйняття мистецтва, в результаті реагування індивіда на ті чи інші художні явища.

У взаємодії естетичних ідеалів і художнього смаку виявляється діалектика загального і часткового, раціонального і емоційного. Ідеал виступає як загальне, смак — як часткове. Ідеал має більшу раціональну забарвленість, в реакції смаку переважає почуттєве начало, так зазначає сучасний педагог-вчений Г. Падалка [54].

Результати *структурного аналізу поняття «музичний смак»* дали нам змогу виокремити такі компоненти: музично-естетичне сприймання, зумовлене рівнем музично-естетичної інформованості особистості; музична обізнаність, що виявляється у здатності розуміти музичні образи, зміст і форму музичного твору та орієнтації у видах і жанрах музичного мистецтва; наявність інтересу до музично-естетичної діяльності, зорієнтованість на цінності музичної культури, а також широта та стійкість музичних інтересів; рівень розвитку художньої комунікації, про що свідчить здатність до об'єктивної оцінки музичного твору, до самостійного аналітичного судження відповідно до власних уподобань.

Музичні потреби, значною мірою, залежать від розвиненості музично-естетичних смаків, які є наслідком не лише цілеспрямованого музичного виховання, а й стихійних процесів соціуму. Музичні смаки, які певною мірою сприяють створенню музичних потреб, становлять змістове ядро духовної культури.

Розглядаючи психофізіологічну природу музичного смаку, варто відзначити, що він становить собою одну з мотиваційних якостей особи, постійно коригуючи її вчинки й діяльність. Слід погодитися з тими дослідженнями, які розглядають музичний смак як суму чуттєвих оцінок, отриманих на основі образів емоційної пам'яті. Здатність сприймати різні властивості предметів і явищ безпосередньо пов'язана із здатністю чуттєво оцінювати те, що є, у свою чергу, результатом життєвого досвіду (Л. Виготський, М. Каган, Б. Теплов та інші).

«Естетичний смак», «художній смак», «музичний смак», «музично-художній смак», «музично-естетичний смак» – всі ці поняття позначають функціонально різні явища, але все-таки їхня природа є спільною. Ми виходимо з того, що найширшим за значенням є поняття «естетичний смак», адже воно стосується всіх явищ дійсності, що містять у собі елемент краси. Поняття «художній смак» засвідчує активне ставлення особистості до прекрасного, участь людини не лише в сприйманні, оцінці, інтерпретації, а й у створенні прекрасного, незалежно від видів і жанрів мистецтва. *Термін «музичний смак», на наш погляд, пояснює різні форми включення людини в художню діяльність, опосередковану мистецтвом музики. За аналогією виділяють літературний, поетичний, театральний та інші смаки.*

На думку Ж. Вартанової, Л. Когана, Є. Яковлєва, *«естетичний смак» — суттєвий компонент структури життєдіяльності людини [12]. За іншими джерелами, «естетичний смак» — це суб'єктивна здатність людини сприймати і оцінювати естетичні властивості явищ і предметів, розрізняти прекрасне і потворне [1]. У сучасних педагогічних дослідженнях (О. Ігнатович, Н. Попович) з'явилося визначення «художньо-естетичний смак», згідно з яким формування естетичного смаку повинне передувати формуванню художнього. З огляду на трактування естетичного і художнього смаку ми вважаємо, що естетичне поняття більш універсальне, всеосяжне і містить у собі художнє (літературне, театральне, музичне та інше) [14]. отже, «естетичний смак» естрадних вокалістів — це здатність розуміти та*

оцінювати прекрасне, що забезпечує регуляцію взаємин з природним, предметним, соціальним та художнім середовищем. Різні визначення естетичного смаку мало чим різняться одне від одного і в основі мають оцінку, раціональну і, водночас, чуттєву природу смаку.

1.2. Музичний смак як мистецтво особистісно-творчої інтерпретації творів естрадних вокальних жанрів

особистісно-творчої інтерпретація – це складний процес, в основі якого лежить розуміння композиторського задуму в ході інтерпретації нотного тексту і осягнення авторського уявлення про музичному образі твору. Ми вважаємо, що процес особистісно-творчої інтерпретації включає в себе три рівні: 1) інтерпретація нотного запису; 2) осягнення авторського уявлення про музичний образ твору; 3) творче переосмислення музичного образу. Важливо, щоб естрадний вокаліст не копіював манеру виконання будь-яких співаків, а виробляв свою власну і неповторну манеру виконання.

На естраді нерідко вирішується постановка сценічного образу за допомогою пластики, костюма, світла, мізансцен; велике значення набуває сама особистість, особливості таланту і майстерності виконавця, який в свою чергу стає «співавтором» композитора. Рухові імпровізації в процесі виконання естрадної вокальної музики є невід'ємною частиною музично-ритмічного виховання естрадних вокалістів. В основі ритмічного чуття лежить чуття рівномірної пульсації і акцентуалізації. Важливо навчити схоплювати ритм цілком і усвідомлювати його шляхом порівняння внутрішньої структури. особливе навантаження лягає на танцювальну, моторну музику з чітким ритмом або на вступ і закінчення до пісні в супроводі. Головна умова закріплення ритмічної навички – емоційне її переживання. Навички ритмічної імпровізації, як і мелодійної, розвиваються на відомому словесному матеріалі. Це проговорювання слів і фраз на заданий

ритм, доказування зашифрованих двовіршів, які стають постійним завданням [37].

На індивідуальних заняттях з естрадного вокалу можна використовувати ігрові методи, націлені на виявлення індивідуальності вокальної обдарованості і неповторності вокального розвитку кожного естрадного вокаліста.

Дослідники називають їх варіативних іграми. До них відносяться: гра-тренінг; гра в випадковість; гра –педагогічна ситуація; гра-театралізація.

Ігри-тренінги приходять на допомогу в моменти одноманітності на вокальному занятті, що трапляється досить часто, адже для закріплення артикуляційних навичок потрібні постійні, осмислені повторення, які напружують і стомлюють студентів. Такі ігри дозволяють активізувати студентів до впровадження механізмів самоорганізації, тобто самостійного контролю за вимовою складів, слів, фраз, речень.

Ігри у випадковість припускають впровадження на занятті педагогом вокалу елементів випадкового вибору, що створює ситуацію успіху, впевненості, розвивають логіку, абстрактне мислення, фантазію студента-вокаліста.

Гра-педагогічна ситуація передбачає створення ігрового простору, що перетворює предметне сприйняття світу студента в соціально-ціннісне, коли особистість виявляє за предметами відносини у вигляді ціннісних зв'язків і взаємин.

Гра-театралізація дозволяє занурити студента з усіма його емоціями в той часовий простір або подію, про яку йде мова в музичному творі, і цим сприяє цілеспрямованому розвитку чуттєвої та емоційної сфери естрадних вокалістів, тобто, виразності дикції. У процесі спілкування викладача зі своїм прикладом навчає мові, руху, поведінці, надає підтримку студенту. основа поведінки викладача:

- доброзичливість, розумність, спокій і зацікавлена участь. Даний вид діяльності цікавий не тільки як форма роботи (на індивідуальних вокальних

заняттях), але і важливий для навчального процесу. Реквізит - декорації, костюми - це опора яка відтворює уяву, для розуміння характеру і образу твору, передумова до розкріпачення почуттів, рухів, свободи і виразності мовлення. Дана ігрова діяльність передбачає запуск механізмів самовизначення, саморозвитку, самореалізації. Музика викликає у нас почуття, що не мають назви. Вона розширює наш емоційний простір, відкриває у нас сферу, де б могли виникати цілком незвідані почуття. Коли ми слухаємо таку музику, ми вступаємо у сферу душі, яку неможливо дослідити інакше, ніж слухаючи цей твір.

На думку П. Харченко [84], «основними завданнями методики музично - естетичного виховання естрадних вокалістів щодо розвитку музичного смаку можуть бути наступні:

- здійснення педагогічного впливу на культурний тезаурус та загальну музичну ерудованість студентів;
- підвищення самостійності та стимуляція пізнавальної активності студентів-вокалістів у процесі музичної комунікації;
- зростання можливостей творчих проявів естрадних вокалістів у діяльнісно - практичному застосуванні, використанні здобутих знань, вмінь та навичок у процесі сприйняття нових, невідомих зразків музичного мистецтва» [84, с. 179].

Кожен музичний, вокальний твір породжує почуття, що не існує більше ніде – тільки в самому цьому творі. Чи не можна сказати, що одна з головних функцій музики – створювати світ одиничних сутностей ладу відчуття? отже, можемо схилитись до думки П. Рікера, що «саме в музиці в чистому стані здійснюється дослідження нашого афектованого буття» [84].

Вочевидь, що свобода пізнання музичного смаку в особистісно-творчій інтерпретації творів естрадних, вокальних жанрів має пряму залежність від традицій, що склалися в культурі певного народу. І одним з найважливіших моментів на шляху до правильного трактування естрадного твору в умовах вищої професійної освіти і, відповідно, створення правильного художнього

образу є правильне розуміння своєрідності часу (епохи), коли воно було написано. Композитори втілюють в музиці різні ідеали, відображають притаманні тому чи іншому періоду сторони життя, національні особливості життя, філософські погляди і концепції, тобто все, що ми називаємо «стильовими особливостями», і відповідно до цього використовують різні виражальні засоби.

Завдання майбутнього естрадного вокаліста – правильно визначити співвідношення твору з його творцем і часом і врахувати всі стильові риси в процесі роботи над твором. Іноді навіть зрілі майстри - професійні музиканти - осягають художній світ музичного твору, в основному, чуттєво-інтуїтивно, хоча відомо, що суб'єктивне трактування твору часто виявляється неадекватним задумом композитора і може привести до підміни змісту твору змістом сприйняття інтерпретатора.

Тому в основу роботи навіть над невеликим музичним твором має бути покладено всебічне його вивчення. Це дозволить заглибитися в образну сферу, підтримати інтерес майбутнього естрадного виконавця до твору і, нарешті, зрозуміти, авторський задум.

На нашу думку, важко розділити процес роботи над твором на певні етапи. однак багато вчених-музикознавці і педагогів умовно ділять весь процес на три етапи.

На першому етапі при попередньому знайомстві з твором у майбутніх естрадних вокалістів створюється уявний художній образ на основі ладу, мелодії, гармонії, ритму, форми, стилю і жанру твору, засобів музичної виразності, а також на основі вивчення історії створення твору, прослуховування інших виконавських зразків, завдяки чому починається розвиток музичного смаку як мистецтва особистісно-творчої інтерпретації творів естрадних вокальних жанрів. При цьому одночасно з інформаційним аналізом виконавець виявляє і технічні труднощі.

На другому етапі долаються технічні труднощі, закладені в нотному тексті. У цей період відбувається тривале і складне детальне опрацювання

всіх технічних, ритмічних, інтонаційних і виразних компонентів музичного твору який вивчається, а також продовжує формуватися ідеальний музичний образ.

На третьому етапі вже формується і відпрацьовується готовність концертного виконання музичного твору.

Якщо ми говоримо про спів, то він, як і будь-яке інше виконавство, має на увазі велику попередню роботу з вокальним твором. Слід звернути увагу не тільки на музичний, а й на літературний текст, в якому не тільки фрази і слова, але і розділові знаки, наголоси і акценти, інтонаційні паузи, кульмінація - всі емоційні відтінки мови братимуть участь в початковому етапі розбору музичного твору. При такому розборі майбутні естрадні вокалісти зможуть знайти нові виразні інтонації.

Найбільшу трудність для майбутнього естрадного вокаліста може представляти процес інтерпретації твору на іноземній мові. Це пояснюється специфічними лінгвістичними особливостями, притаманними кожній конкретній мові. Такими є інтонаційні особливості фраз, що відрізняються в залежності від комунікативної настанови висловлювання (розповідне, питальне і окличне), особливості фонетичних систем іноземних мов, які не схожі з фонетичною системою української мови.

Крім технічної роботи над іншомовним текстом, що включає в себе відпрацювання вимови окремих звуків, звукосполучень, ритмічних груп, фраз, зв'язування їх між собою тощо. Необхідно пам'ятати і про змістовну складову тексту, тобто розуміти зміст кожного вимовленого слова для створення правильного образу. Велику увагу слід приділити виразній декламації і смислового аналізу літературного тексту твору, зокрема, на пунктуацію, яка має логіко-граматичну і художньо-граматичну функції. Звернути особливу увагу варто на фрази не тільки літературні, а й музичні, які сприяють виразності музичної мови. Твір має бути виконано на високому рівні як у вокально-технічному, так і в художньому плані. І завдання майбутнього естрадного вокаліста – повністю відпрацювати і засвоїти

художній образ, закладений композитором, відчуті і зуміти зосередити на ньому свою увагу.

Важливу роль на шляху до розуміння правильного трактування естрадного твору може мати система К. Станіславського, яка розвиває музичний смак, творчу уяву і пропонує діяти в певних обставинах. Якщо вокаліст може точно уявити підтекст музичного твору і вірить в «запропоновані обставини», то його манера виконання буде виправдана і зробить увесь виступ переконливим.

Працюючи з «запропонованими обставинами», виконавець відчуває зв'язок між завданням, поставленим цими обставинами, і їх зовнішнім втіленням, тобто діями і словами. Провівши велику попередню роботу над твором, майбутній естрадний вокаліст створить необхідні інтонації, і виконання матиме відповідне емоційне забарвлення. При цьому слухач, мимоволі включившись в зміст твору який виконують, буде разом із виконавцем захоплений його переживаннями [48, с. 138].

Музичне виконавство - це досить складний творчий процес, що має свої неповторні риси для будь-якого фаху. І проблема особистісно-творчої інтерпретації творів естрадних вокальних жанрів стимулює розвиток у майбутнього естрадного вокаліста цілий ряд професійно-особистісних якостей, таких як художньо-образне мислення, володіння засобами музичної виразності, музична ерудиція. А володіння різними технічними прийомами і досвідом виконавської діяльності дозволить майбутньому естрадному вокалісту глибоко і повністю розкрити твір, що їм інтерпретується.

1.3. Розвиток компонентів музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти

На сьогоднішній день теоретичні та практичні аспекти розвитку компонентів музичного смаку у естрадних вокалістів розглянуті в роботах Н. Дрожжиної, М. Мозгового, В. Тормахова, І. Швець та інших.

Вчені-педагоги виділяють два основних підходи для розробки теоретико-методологічних основ виховання та розвитку компонентів музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти як складову частину музичної культури: використання музики і художнього образу як засобу виховання особистості і обліку природних музичних здібностей, які складають основу виховання даного процесу.

Аналіз літератури та практики занять естрадним вокалом показав, що найпоширенішим є уявлення про те, що специфіка вокальної підготовки настільки особлива, що студентів, які бажають спеціалізуватися в даному напрямку, необхідно долучати до естрадного співу з перших кроків їхнього навчання. В той же час узагальнення прогресивного педагогічного досвіду та власні спостереження за процесом вокального розвитку співаків в галузі естрадного вокалу дають підставу стверджувати, що між класичним і естрадним видами виконавства. З цієї точки зору підготовка фахівців-естрадників повинна здійснюватися на основі об'єднання базової класичної вокальної підготовки і формування (на їх основі) специфічних навичок звукоутворення, особливих виконавських прийомів, а також додатково – знань і вмінь щодо використання сучасних носіїв музичної інформації та технічних засобів, які використовуються при естрадному співі. Завдяки такому з'єднанню навчальний процес будується в діалектичній єдності з процесом формування загальних базових співацьких умінь та специфічних естрадних навичок. Важливим, є уточнення загальних і особливих компонентів навчання в процесі виховання фахівців відповідного профілю. Спільним, на наш погляд, є те, що і класичний вокал, і естрадний спів

виконують властиві кожному виду мистецтва функції: виховні, гедоністичні, виразні, розважальні.

Розвиток компонентів музичного смаку у процесі естрадного співу має здійснюватися на основі класичної вокальної підготовки. Процес виховання співака в цьому разі об'єднує в собі міцні і ґрунтовно відпрацьовані навички вокального дихання, звукоутворення, вміння відтворювати форму, архітектоніку твору. Ми спираємося на численний досвід світових та вітчизняних естрадних «зірок» (Ян Гілян, Фреді Меркурі, Вітні Х'юстон, Муслім Магомаєв, олександр Пономарьов, олександр Градський, Микола Басков), вокальна підготовка яких відповідає всім вимогам виконавства класичної серйозної музики. Ці виконавці володіють повним співацьким діапазоном, вокальною технікою, і, присвятивши себе «легкій» музиці, досягли широкого визнання не в останню чергу завдяки своїм вокальним можливостям. Загальна і спеціальна підготовка повинні сприяти збагаченню духовного світу виконавця, майбутнього естрадного вокаліста, і в той же час – забезпечити оволодіння ним технологією естрадно-співацького інтонування. однієї з істотних відмінностей музичної мови в естрадному репертуарі є його простота, виразність і наспівність мелодії, відносно невеликий діапазон, легка для сприйняття гармонійна основа. Саме доступність музично-виразних засобів і сприяє запам'ятовуванню, впізнаванню твору, робить його популярним серед широкої публіки [4].

Важливим і специфічним аспектом підготовки майбутнього естрадного співака є вміння використовувати технічні засоби у відповідності зі своїми голосовими даними. В першу чергу, це техніка роботи з мікрофоном, яка відбивається на загальній техніці вокального інтонування – від дихання до звукоутворення, артикуляції, і полягає в певні можливості зміни звуку голосу. Це і посилення динаміки, і придбання особливого вібрато, і використання ефекту луни, і зміни тембру. При роботі з мікрофоном виникають додаткові вимоги до дикції, артикуляції, формування у виконавця вміння користуватися мікрофоном: направляти його під необхідним кутом,

тримати на достатній відстані від губ, відчувати його як продовження співацького апарату, як засіб подачі чистого посиленого голосу. Навики використання різноманітних технічних засобів безсумнівно вимагають відповідного професіоналізму, бо в навчальних програмах з підготовки фахівців повинно бути передбачено освоєння можливостей цифрових технологій, використання у процесі занять зі студентами мультимедійних можливостей комп'ютера, музичних редакторів, які дають можливість прослуховування музичного матеріалу, аналізувати помилки і більш ефективно працювати над їх виправленням.

Також природно, що викладач естрадного вокалу повинен мати елементарні знання в області акустики, радіоапаратури, аудіо-комп'ютерної технології.

Під час навчання майбутні естрадні вокалісти повинні оволодіти:

- професійно-виконавськими навичками естрадних солістів-вокалістів у складі різних ансамблів та оркестрів;
- специфічними вокальними прийомами, характерними для різноманітних жанрів естрадної музики;
- знаннями про історичний розвиток естрадного вокального виконавства;
- набути досвід концертних виступів;
- принципами і методами самостійної роботи над художнім і навчально-педагогічним репертуаром;
- методикою викладання естрадного вокалу.

На початковому етапі навчання майбутні естрадні вокалісти, поряд з детальним ознайомленням з їх фізичними даними, педагог-вокаліст повинен знайти найбільш природний і короткий шлях глибокого вивчення їх індивідуальності. Педагогічна майстерність полягає не в нав'язуванні своїх методів, а в терплячому систематичному створенні сприятливого ґрунту для свідомого, критичного їх сприйняття.

Складаючи естрадний репертуар, необхідно враховувати великий інтерес молоді до сучасної популярної пісні. Шляхом ретельного відбору необхідно виховувати у студентів критичне ставлення до її художнього рівня, вміння відрізняти талановиті твори від беззмістовних і вульгарних, тобто активно формувати музичний смак. Важливо включати в репертуар джазові вокальні твори, оскільки джаз характеризується поруч таких особливостей, як: особливості ритму, зокрема синкопованість, поліритмія, особливості гармонії (переважання септакордів, нонаккордов), характерні гармонічні послідовності, а також ладові особливості (наприклад, зниження III ступені), особливості тембрової палітри. Поєднання фольклору з різними видами естрадної та джазової музики стало одним з яскравих явищ сучасного музичного мистецтва XX–XXI століть.

У сучасних дослідженнях виділяють три компоненти музичних смаків: – професійно-мистецтвознавчий, притаманний фахівцям в галузі літератури і мистецтва, а також самим літераторам і митцям; - другий рівень — смаки пересічних громадян із елементами загальної культури і достатньої освіти, які розуміють мистецтво на рівні глядачів; до третього рівня належать різного роду побутові, стихійно сформовані та, як правило, неусвідомлені або, у кращому випадку, усвідомлені на духовно - практичному рівні, смаки людей, які не мають мистецтвознавчої освіти та соціокультурної підготовки.

Структура музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів складається з наступних компонентів:

- мотиваційний;
- когнітивно-пізнавальний;
- емоційно-оцінний;
- творчо-діяльнісний.

Мотиваційний компонент музичного смаку знаходить своє відображення у свідомому бажанні майбутніх естрадних вокалістів до ознайомлення і оцінювання творів класичної музики. В процесі усвідомлення краси пісень народів світу та їхньої ролі у творчості композиторів минулого

майбутніх естрадних вокалістів формуються мистецькі смаки, з'являється потреба у спілкуванні з музикою, пробуджується інтерес до різних жанрів музичного мистецтва, творче ставлення до музики як засобу пізнання людського життя.

Сутність *когнітивно-пізнавального компонента* структури музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів виражається у здатності до раціонально-точної передачі змісту твору. Завдяки пізнавальній активності майбутніх естрадних вокалістів на заняттях з «Постановки голосу», музичний смак студента у процесі вивчення вокальної творчості різних композиторів минулих часів постійно розвивається, збагачуючи при цьому його музично-естетичний досвід, музикознавчі знання, щодо вокальної спадщини кінця XIX – початку XX століття.

Однією з основних складових структури музичного смаку є *емоційно-оцінний компонент*. Емоційно-чуттєве засвоєння музичного мистецтва, асоціювання почуттів героїв музичних творів з почуттями та емоціями реальних людей відбувається одночасно з оцінною діяльністю майбутніх естрадних вокалістів. Саме на емоційно-раціоналістичному рівні студент сприймає та оцінює цінність твору вокального мистецтва. Процес оцінювання творів мистецтва і називають музичним смаком, чим відрізняється від естетичного та художнього смаків. Естетичний смак у свою чергу, оцінює та визначає естетичну цінність предметів і явищ дійсності.

Оцінювання творів вокального мистецтва композиторів минулих часів може відбуватися у діалектичній суперечності емоційно-чуттєвого та раціонального рівня. Розуміння оцінюваних музичних творів виражається в музичному смаку в безпосередній емоційній реакції типу «подобається-не подобається». Раціональний компонент знаходить прояв при більш детальному ознайомленні з пісенним прикладом вокального мистецтва, не тільки на сенсорному рівні, а й художньо-гармонічному (слуховий аналіз вокального твору, загальний та частковий).

Творчо-діяльнісний компонент музичного смаку знаходить своє вираження у пробудженні у майбутніх естрадних вокалістів прагнення до творчості. Саме у процесі творчої діяльності (самостійної або колективної) збагачується емоційно-чуттєва сфера особистості, асоціативно-образна «база даних» мислення, фантазія, уява при створенні образів під час художньо-практичної діяльності, а також розширюється художній світогляд та підвищується самооцінка майбутнього естрадного вокаліста.

До *критеріїв* сформованості музичних смаків майбутніх естрадних вокалістів ми віднесли: – *мотиваційно-потребовий критерій*, що виражає ступінь зацікавлення майбутніх естрадних вокалістів музичним мистецтвом, зокрема вокальною спадщиною різних композиторів; – *змістово-оцінний*, який окреслює здатність студентів до усвідомлення і оцінки змісту вокального твору майбутніми естрадними вокалістами; – *творчо-виконавський*, що виражає міру здатності до виразного виконання вокального твору.

Показниками рівня розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів є: вияв потреби у спілкуванні з музичними мистецтвом та художньо-естетичними явищами; вияв бажання до вокального навчання; вияв інтересу до вивчення вокальної музики різних композиторів; уміння дати словесну характеристику музичним образам вокального твору; активність емоційної реакції під час прослуховування і виконання музичних творів; вияв адекватної реакції на зміст вокального твору; цілісне відтворення музично-художнього образу у єдності змісту і виражальних засобів; володіння основами елементарної вокальної техніки; здатність влучно її застосовувати у розкритті музично-поетичних образів; вияв почуття міри у сценічній інтерпретації вокальної музики. За даними критеріями та показниками відбувалась перевірка рівня розвитку музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів (Див. Додаток № А. Таблиця 1).

Висновки до 1 розділу.

Викладений у першому розділі матеріал дає можливість зробити наступні висновки:

1. «Музичний смак» розглядається в науці як одна з норм естетичної досконалості, що зумовлює вибірковість особи щодо ставлення до явищ мистецтва й дійсності, у контексті широкого системно-смыслового поля, в якому представлені поняття смак, естетичний смак, художньо-естетичний смак, музично-естетичний смак.

2. Особистісно-творчої інтерпретація – це складний процес, в основі якого лежить розуміння композиторського задуму в ході інтерпретації нотного тексту і осягнення авторського уявлення про музичному образі твору. Ми вважаємо, що процес особистісно-творчої інтерпретації включає в себе три рівні: 1) інтерпретація нотного запису; 2) осягнення авторського уявлення про музичний образ твору; 3) творче переосмислення музичного образу. Важливо, щоб естрадний вокаліст не копіював манеру виконання будь-яких співаків, а виробляв свою власну і неповторну манеру виконання.

3. Розвиток компонентів музичного смаку у процесі естрадного співу має здійснюватися на основі класичної вокальної підготовки. Процес виховання майбутнього естрадного вокаліста в цьому разі об'єднує в собі міцні і ґрунтовно відпрацьовані навички вокального дихання, звукоутворення, вміння відтворювати форму, архітектоніку твору.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СМАКУ МАЙБУТНІХ ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

2.1. Діагностика розвиненості музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти

Одним із найважливіших етапів нашого наукового дослідження став констатувальний педагогічний експеримент, спрямований на діагностику початкового рівня розвиненості музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Мета нашої експериментальної роботи з означеної проблеми полягала у діагностиці рівнів розвиненості музичного смаку (інтересу, бажання, тобто мотивації до слухання сучасної вокальної музики; вміння уважно, усвідомлено слухати музику; вміння емоційно переживати музику; вміння самостійно відтворити характер музики та його зміни; вміння емоційно відтворювати рух музики в емоційній руховій реакції) майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

У процесі теоретичного дослідження нами вирішувались *завдання*, при дотриманні яких буде ефективно розвиватися музичний смак у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти:

1. Виявити рівень розвиненості музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів.
2. Визначення бази для проведення констатувального експерименту.
3. Виявити динаміку розвинення музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів.
4. Визначення та розробка методів діагностики вихідного рівня розвитку компонентів музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів.

5. Проведення ряду експериментально-діагностичних досліджень щодо вихідного рівня розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Базою для нашого констатувального експерименту був визначений ННІ культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка. Діагностувальною роботою було охоплено 10 студентів спеціальності 025 «Музичне мистецтво», спеціалізації «Спів» та 5 викладачів вокалу

Мета експерименту – діагностувати початковий рівень сформованості музичного смаку (пізнавальної мотивації, інтересу, бажання, тобто мотивації до слухання та виконання класичної музики; вміння уважно, усвідомлено відтворювати музику не відволікатись; вміння емоційно переживати музику; вміння самостійно визначати та відтворювати характер музики та його зміни; здатність впізнавати знайомі музичні класичні твори; вміння емоційно відтворювати рух музики в емоційній руховій реакції) у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Для визначення вихідного рівня розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів ми здійснили перевірку рівня розвитку в них наступних компонентів музичного смаку: мотиваційно-потребовий, змістовно-оцінний, творчо-виконавський. Респондентами були студенти-вокалісти I (5 студентів) і II (5 студентів) курсів ННІ культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка з приблизно однаковим рівнем вокальної підготовки та досвіду вокально-виконавської діяльності взагалі. Констатувальний експеримент проводився протягом жовтня-березня 2019-2020 року. Нашим завданням було перевірити вихідний рівень розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів за кожним з виділених нами компонентів.

Для дослідження вихідного рівня сформованості *мотиваційно-потребового компоненту* музичного смаку ми застосовували *метод анкетування*. Так, з метою діагностики, тобто з'ясування провідних мотивів

навчання нами була розроблена *анкета: «Мотиви навчальної діяльності»*, що включала цілий ряд запитань (Див. Додаток Б). При обробці результатів нами було визначено вихідні рівні розвитку інтелектуального компоненту у майбутніх естрадних вокалістів (10 осіб). Результати проведеного діагностичного дослідження методом анкетування засвідчили, що високий рівень розвитку мотиваційно-потребового компоненту музичного смаку мають 20 % студентів I курсу та 20 % студентів II курсу. Середній рівень мотивації у 40 % студентів I курсу та 40 % студентів II курсу. Низький рівень розвитку компоненту у студентів I курсу 40 %, та у студентів II курсу - 40 %. Вищезазначені результати засвідчують недостатній рівень розвитку мотиваційно-потребового компоненту музичного смаку у студентів I-II курсів.

Для перевірки вихідного рівня розвитку *змістовно-оцінного компоненту* музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів нами були застосовано наступні *методи: тестування, творчі завдання*.

Завдання 1. Перше творче завдання – емоційно виконати на початку заняття педагог-вокаліст пропонує зачитати вірш про любов одного з великих поетів (за власним вибором) та виконати твір розучуваний на занятті з «Постановки голосу». (Див. Додаток Г).

У процесі виконання твору необхідно передати образ закоханого, героїчного, ніжнього героя за допомогою голосу та міміки.

До високого рівня розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів за *змістовно-оцінним компонентом* були віднесені студенти, які за результатами двох завдань набрали від 4,5 до 5 балів. *До середнього рівня* ми віднесли тих студентів, які набрали від 2,5 до 4,4 балів. *До низького рівня* ми віднесли студентів, які отримали від 0 до 2,4 балів. отримані дані були занесені до таблиці 2. (Див. Додаток Д. Таблиця 2).

Отже, серед студентів I курсу до високого рівня розвитку *змістовно-оцінного* компонента музичного смаку було віднесено 1 (20%) студент – до високого, до середнього – 1 (20%), до низького – 3 (60%) студента. Серед

студентів II курсу високий рівень розвитку змістовно-оцінного компоненту виявив 1 (20%) студент, середній – 2 (40%) студенти, низький – 2 (40%) студенти. У цілому отримані дані засвідчили переважно низький (40%) та середній (40%) рівні розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів I і II курсів змістовно-оцінного компоненту музичного смаку та незначний відсоток (20%) високого рівня.

Для перевірки вихідного рівня розвитку *творчо-виконавського компоненту (наявність естетичного ідеалу, здатність до оцінки сприйманої та виконаної музики)* музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів I і II курсів нами було використано *метод тестування*. (Див. Додаток Е. Таблиця 3). Результати тестування (Див. Додаток Е. Таблиця 3) засвідчують недостатній рівень розвитку творчо-виконавського компоненту музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів I і II курсу. Так, на низькому рівні відповіли 3 (60%) студенти I курсу та 2 (40%) студенти II курсу. *На середньому рівні* - 1 (20%) студент I курсу та 2 (40%) студенти II курсу. *На високому рівні* – 1 (20%) студент I курсу та 1 (20%) студент II курсу.

Узагальнюючи отримані результати діагностично-експериментальних досліджень ми можемо констатувати, що *низький рівень* розвитку компонентів музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів ми спостерігаємо у 60 % (3) студентів-вокалістів I курсу і 40% (2) студентів-вокалістів II курсу. *Середній рівень* розвитку зазначених компонентів музичного смаку мають 20 % (1) студентів-вокалістів I курсу і 40% (2) студентів-вокалістів II курсу. *Високий рівень* розвитку компонентів музичного смаку притаманний 1 (20 %) студенту-вокалісту I курсу і 1 (20%) студенту-вокалісту II курсу. (Див. Додаток Є. Таблиця 4).

Кількісна та якісна обробка діагностичних даних показала перевагу середнього і низького рівнів розвитку компонентів музичного смаку у студентів-вокалістів I і II курсів, тобто у майбутніх естрадних вокалістів. отримані результати обумовили необхідність проведення другого етапу педагогічного дослідження – методичного забезпечення процесу розвитку

компонентів музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Зміст експериментального дослідження включає комплекс діагностичних заходів, орієнтованих на більш високий рівень музичного розвитку майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти і дозволяють виявити динаміку у розвитку музичного смаку.

2.2. Педагогічні умови розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів

Зважаючи на попередні наукові дослідження можна визначити оцінку рівня розвитку музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів, використовуючи ряд критеріїв, які, на нашу думку, можуть бути його ознаками: мотиваційно-потребовий (наявність інтересу до музично-естетичної діяльності, бажання слухати класичну, народну, автентичну музику; інтерес до відвідування концертів; прагнення до саморозвитку); змістово-оцінний (здатність до емоційного відгуку й естетичних переживань, пов'язаних зі сприйняттям явищ дійсності та класичних музичних творів, вміння насолоджуватися прекрасним); творчо-виконавський (широка ерудованість, що виявляється у здатності розуміти музичні образи, зміст і форму музичного твору та орієнтацію у видах і жанрах естрадного музичного мистецтва);

Проблема музичного виховання, розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів давно привертала увагу засновників музичної освіти – Б. Асаф'єва [4], Б. Яворського [11] та багатьох інших. Шляхи стимулювання і активізації навчального процесу вони вбачали спочатку у сприйманні, слуханні музики, аж потім у виконавській і творчій діяльності студентів. Б. Яворський вважав слухання музики важливим засобом емоційного і раціонального пізнання, основою, розвитку музичного смаку

майбутніх естрадних вокалістів. Б. Асаф'єв [11] наголошував, що розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів здійснюється також і через особисту участь у виконавстві.

Отже, успішне вирішення завдань розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів передбачає створення відповідних *педагогічних умов*. Розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів слід розглядати як актуальну проблему насамперед тому, що вона вимагає нового культурологічного і педагогічного мислення, інтеграції всебічних впливів на особистість кожного студента з урахуванням умов сьогодення. Культура творчості полягає у педагогічній майстерності, вмінні простежувати взаємозалежність навичок у слуханні мелодії.

У результаті розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів, нами були визначені відповідні педагогічні умови, до яких віднесено:

1. Створення позитивної психо – емоційної атмосфери, захоплення під час сприймання та слухання музики, виконання пісні голосом та на музичному інструменті.
2. Орієнтація на цілеспрямований розвиток музично – слухових навичок у поєднанні з оригінальною творчістю майбутніх естрадних вокалістів.
3. Цілеспрямований підбір музичних творів для співу, виконання їх на музичних інструментах, навчального репертуару з урахуванням вокальних можливостей майбутніх естрадних вокалістів.

Розглянемо більш детально кожен педагогічну умову.

Перша педагогічна умова. Створення позитивної психо – емоційної атмосфери, захоплення під час сприймання та слухання музики, виконання музичні твори голосом та на музичному інструменті відтворити відповідними жестами характер музичних творів.

Сучасні умови життя висувають перед вищою школою, в умовах вищої професійної освіти вимоги до пошуку ефективних методів музичного

виховання на заняттях з «Постановки голосу», спрямованих на розвиток музичних смаків всіх студентів, фокусуючи їх увагу на високохудожніх творах. Одним із таких засобів є самостійна музична діяльність, яка на матеріалі колективного виконавства вже на початковому етапі навчання закладає основи музичного смаку щодо міцної основи музичного розвитку всіх студентів, допомагає більш свідомому сприйманню музичного матеріалу, реалізує теоретичні знання на практиці, формує творчу самостійність особистості майбутніх естрадних вокалістів. На нашу думку, тенденція вдосконалення як структури занять з постановки голосу, так і збільшення кількості його складових компонентів (сприймання музики; інструментальне виконавство; слухання музики; вивчення складових музичної грамоти: спів – хоровий, ансамблевий, соло; творча діяльність), раціонального співвідношення з іншими видами музичної діяльності повинна допомогти вирішенню складного процесу розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Навчально – виховні можливості занять з «Постановки голосу» розширює залучення майбутніх естрадних вокалістів до самостійної музично-практичної діяльності, завдяки якій студенти глибше сприймають структурну канву і характер музичних творів. Слухання музики – важко фіксована діяльність. Активність і усвідомленість сприйнятого виявляється зовнішньо непомітно і досить пасивна у порівнянні з іншими видами музичної діяльності. Дослідження музичного психолога Б. Теплова [43] підтверджують, що сприймання музики слабо виявляється зовнішньо, але водночас є процесом, що вимагає активності як студента, так і викладача. Все ж, враховуючи вік, його психологію і реальну діяльність у процесі слухання, а також відсутність наочності, слід зауважити, що при сприйманні музики майбутні естрадні вокалісти утримують власну слухову увагу (коротка довільна увага) на розвитку музичної канви твору протягом досить короткого часу. В той же час, на наш погляд, найсприятливішим для розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів є процес оволодіння

практичними навичками у різновидах музичної діяльності, наприклад: імпровізування; самостійний підбір ритмічного супроводу до пісень, танців; відтворення образно-емоційного змісту твору і практичне музичне виконавство (спів, гра на музичних інструментах).

Позитивний вплив самостійної музично-практичної діяльності на розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів пояснюється і тим, що інструментальне виконавство супроводжується внутрішнім приспівуванням, при якому рух голосових зв'язок відтворює ритмічну основу музики і регулюється у відповідності зі звуковим малюнком, має неабияке значення для студентів з недостатньою слухо-вокальною координацією.

На думку В. Мозготомы, сприймання музичних творів ґрунтується на єдності розуму й відчуття і покладене в основу всіх видів та форм залучення студентів-вокалістів до музики: співу, слухання музики, гри на музичних інструментах [31, с. 26-27]. Будь-яка форма спілкування з музикою, класичною, народною, автентичною зокрема, вчить майбутніх естрадних вокалістів сприймати та слухати і, водночас, вимагає вміння чути її.

Друга педагогічна умова. орієнтація на цілеспрямований розвиток у майбутніх естрадних вокалістів виконавських навичок у поєднанні з власною, оригінальною творчістю на заняттях з постановки голосу.

У співвідношенні гри на музичних інструментах і співу (хорового, ансамблевого, соло) закладено принцип єдності художнього і технічного розвитку у майбутніх естрадних вокалістів. Поступове удосконалення практичного виконання у майбутніх естрадних вокалістів простих естрадних творів на такій основі сприяє як формуванню емоційної реакції та відгуку на музику, чуття ритму, музично-слухової уяви (це позитивно впливає на навчання гри на музичних інструментах, на формування вміння аналізувати та глибоко розкривати зміст музичного твору), так і їхній музичний смак.

Суттєвою умовою успішного розвитку музичних смаків майбутніх естрадних вокалістів є залучення їх до самостійної музичної діяльності, що сприяє нагромадженню студентів-вокалістів певного музично-практичного

досвіду. Незалежно від природних здібностей майбутніх естрадних вокалістів їхня власна творчість яскравіше і повніше виявляється в добре засвоєних формах співу і музично-ритмічного супроводу при вихованні класичних творів на музичних інструментах.

Особливість самостійних музичних умінь полягає в тому, що тут відбувається поєднання знань з певними діями майбутніх естрадних вокалістів, безпосередньо пов'язаними зі сприйманням естрадних творів музичного мистецтва. При самостійному аналізі естрадних творів взаємозв'язок знань і умінь майбутніх естрадних вокалістів здійснюється у два етапи. На першому відбувається нагромадження певних музично-слухових уявлень студентів, на другому – музично-слухові уявлення набувають форми знань. Вміння самостійно оперувати музичними знаннями в теоретичному і практичному плані формується на основі оволодіння способами самостійних умінь, які і визначають рівень сформованості навичок самостійної музичної діяльності [20, с. 72].

Так Т. Беркман підкреслював, що у музичній діяльності велика роль належить слуховому контролю. Його особливість полягає в тому, що в процесі гри на музичному інструменті або співу (хоровому, ансамблевому, соло) слуховий контроль пов'язаний не лише з наступною оцінкою того, що досягнуто під час виконання, але й сприяє правильному слуховому уявленню про те, що і як повинно вийти, тобто своєрідному еталону [7, с. 94].

Третя педагогічна умова. Цілеспрямований підбір різно-направлених музичних творів для їх виконання майбутніми естрадними вокалістами на музичних інструментах та пісенно – навчального репертуару для співу з урахуванням голосових можливостей студентів - вокалістів.

Так, наприклад, Ю. Алієв [3] вважає, що, освоюючи на слух вокальні твори, в яких яскраво відбите індивідуальне мислення композитора, майбутні естрадні вокалісти одержують уявлення про найважливішу сторону його творчості й здатні дізнаватися про особливості стилю цього композитора.

Слід зазначити, що з найперших занять з постановки голосу на першому курсі в умовах вищої професійної освіти виховується любов студентів до народної, автентичної пісні. Народні пісні залучають красою, задушевністю мелодій, глибиною й щирістю, різноманіттям жанрів. Знайомство майбутніх естрадних вокалістів з народною творчістю - важлива умова пізнання музичної мови, проникнення у зміст твору, розуміння цінності класичного й сучасного мистецтва.

Багато характерних рис української та російської народної пісні з'явилися джерелом творчості великих російських композиторів. М. Глінка, О. Бородін, М. Римський-Корсаков, М. Мусоргський, П. Чайковський вчилися на кращих зразках народної музики.

Сучасний естрадний педагог-вокаліст має впроваджувати різноманітні засоби для розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів через інтерес студентів до художньо-цінної класичної музики сприйняття, слухання та виконання її в процесі вивчення на заняттях з постановки голосу. [32, с. 45].

Вступне слово педагога – вокаліста покликане створити емоційне налаштування, викликати інтерес у майбутніх естрадних вокалістів до запропонованих музичних творів, бажання сприймати їх і, таким чином, підготувати у майбутніх естрадних вокалістів до слухання запропонованої музики. Педагог-вокаліст прагне у своїй вступній бесіді наблизити студентів до сприймання того чи іншого музичного твору. Педагог – музикант звертається до їхньої уяви, прагне викликати почуття, настрої, аналогічні змісту даного музичного твору. Можна заповнити розповідь будь – якими яскравими подіями, що пов'язані зі створенням того або іншого музичного твору.

Інтерес до музичного твору, викликаний вступним словом, обов'язково повинен підсилюватися яскравим, виразним виконанням. Проте не всякий музичний твір педагог-вокаліст може виконати сам. Якщо цей твір написаний для хору або оркестру, то його слухати краще в аудіо- або відеозапису. У цей

час сучасні звуковідтворюючі засоби (магнітофон, комп'ютер) стали незамінними помічниками педагога – вокаліста. Завдяки цим засобам майбутнім естрадним вокалістам можна познайомити з музичним твором у будь-якому виконанні. Але запис твору не може зрівнятися з «живим» виконанням, тому більший ефект досягається лише при їхньому розумному поєднанні.

Щоб цілеспрямовано розвивати музичний смак у майбутніх естрадних вокалістів засобами естрадної, класичної, народної, автентичної музики педагог – вокаліст повинен: 1) розвивати свідоме сприйняття музики; 2) знати музичні інтереси майбутніх естрадних вокалістів, рівень їхньої підготовленості до сприйняття, ступінь емоційної чутливості тощо.

2.3. Методика розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти

Основною метою даної кваліфікаційної роботи є створення в рамках естетичного циклу дисциплін в умовах вищої професійної освіти такої методики розвитку музичного смаку, яка не тільки формувала б у студентів музичний смак, але і сприяла розкриттю їх духовного потенціалу, виховувала такі моральні якості, як здатність до співпереживання, доброту, людяність, взаємоповагу, взаємодопомогу, вчила студентів сприймати і відчувати красу музики, не тільки свого, але і інших народів.

На думку К. Белоброва, В. Ємельянова, К. Лінклейтера, М. Попкова, С. Ріггса, Н. Скопця проблема розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних співаків є важливим фундаментом їх підготовки до практичної роботи.

У наукових дослідженнях А. Карягіна, В. Мельниченка розкриваються особливості використання технічних засобів у процесі підготовки естрадного співака до публічного виступу.

У працях українських авторів: В. Антонюк, Л. Василенка, Н. Гребенюк та інших досліджуються питання розвитку музичного смаку у студентів-вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Дана методика розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів побудована на основі вивчення сучасних зразків музики і являє собою сукупність музично-педагогічних напрямів, що враховують інтелектуальні запити майбутніх естрадних вокалістів.

До цих напрямків ми віднесли:

- вироблення стійкого інтересу до естрадного мистецтва;
- формування цілісного сприйняття музичних творів.

Керуючись ученнями про поетапність формування художньо-естетичних дій (Н. Ветлугіної, О. Радиної, О. Дибіної, Т. Тарасової та інші), нами було визначено *три основні етапи роботи* з розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Перший етап. Налаштування майбутніх естрадних вокалістів до сприймання естрадної музики та художньо – творчої виконавської діяльності, спрямованих на розвиток у майбутніх естрадних вокалістів інтересу до естрадної музики та її цілісного сприйняття, на набуття певного рівня необхідних для процесу сприймання та виконання.

Важливим компонентом у структурі процесу розвитку музичного смаку є музична художньо-творча діяльність, адже саме в ній особистість реалізує потреби естетичного спрямування, має можливість одержати насолоду від власної творчості, що безперечно, впливає на її загальну культуру. Можна сказати, що музичний смак є основою цієї діяльності. Усвідомлення цього актуалізує необхідність ефективного використання художньо-творчої діяльності як важливого засобу інформаційного збагачення та форми організованого впливу на розвиток музичних смаків майбутніх естрадних вокалістів, що дає змогу комплексно вирішувати завдання художньо-пізнавального, діалогічного, регулятивного, ціннісного, соціокультурного та креативного характеру. У художньо-творчій діяльності відбувається розвиток

музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів й водночас відбиття духовних потреб особистості, які зумовлюються також і рівнем розвиненості її музичних смаків. Активна участь студента-вокаліста в художньо-творчій діяльності (спів – хоровий, ансамблевий, соло; гра на музичних інструментах – оркестр, ансамбль; музично – сценічні рухи; творча діяльність – інсценізація; імпровізація тощо) поступово призводить не лише до реалізації творчого потенціалу майбутніх естрадних вокалістів, але й якісної зміни їх світогляду, переконань та поведінки, перетворення особистості в суб'єкт естетичної діяльності (В. Бутенко, В. Волкова, З.Гіптерс, О. Глузман, О. Кучерявий, С.Мельничук та інші).

Педагог – вокаліст спочатку зосереджує увагу майбутніх естрадних вокалістів на певних особливостях сприйняття стилю, естрадного жанру, класичного музичного твору.

Розвиток музичних смаків у майбутніх естрадних вокалістів забезпечується також, відвідуванням музичних та театральних концертів, вистав, з наступним колективним обговоренням вражень у бесідах художнього змісту, засобами спеціальних навчальних дисциплін музичного змісту та наповнення музичної складової педагогічної практики [35, с. 25].

Методика розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів наголошує на важливості *застосування методу порівняння*. Наприклад, при порівнянні двох зразків неважко переконатись, що друге означення образніше, доступніше, простіше для студентів. Разом в тим, воно цілком відповідає вимогам науковості. Багато естрадних творів в процесі навчання майбутні естрадні вокалісти можуть використати при застосуванні цього методу.

Музика, як і будь-який інший вид мистецтва, здатна впливати на всебічний розвиток виконавця, спонукати до морально-естетичних переживань, вести до перетворення навколишнього світу, до активного мислення. Поряд з художньою літературою, театром, образотворчим мистецтвом вона виконує виховну функцію. Як і інші види мистецтва,

музика відображає дійсність. Так у великих класичних творах, опері і балеті, музика характеризує вчинки, ставлення, переживання героїв. У класичній музиці образотворчого характеру, яку можна назвати «музичним живописом», «малюються» чудові картини природи. У повсякденному житті класична музика супроводжує людину, виявляє її ставлення до навколишнього світу, збагачує духовно, допомагає працювати, відпочивати. За висловом Б. Асаф'єва, музика - «образно-звукове відображення дійсності» [19, с. 310]. У ній звучить жива мова - схвильована або спокійна розповідь, уривчаста або плавна розповідь, питання, відповіді, вигуки.

Для ефективного розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів чимале значення, на наш погляд, набуває поєднання виражальних засобів у музиці з поетичним словом (у пісні), з сюжетом, з дією. При цьому музичний образ естрадного твору стає більш конкретним, зрозумілим слухачам-студентам.

Під «музичною мовою» ми розуміємо весь комплекс таких виражальних засобів, як: передача думок, почуттів, тобто зміст твору; характеристика виразних інтонацій, ритмічного багатства, гармонічного звучання, ладового і тембрового забарвлення, темпових, динамічних нюансів.

Успішний розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів залежить від особистості студента-виконавця, від підготовленості його до сприйняття. На нашу думку, доцільно, перш за все, розвивати у майбутніх естрадних вокалістів інтерес, мотивацію до сприйняття музики, як діяльність активну, подібну співу. Але це складна робота, тому що вона пов'язана з тонкими, глибокими переживаннями: їх і виявляти важко, і спостерігати нелегко, і особливо складно формувати. Необхідно, перш за все, допомогти студентам-вокалістам зрозуміти про що «розповідає» музика будь то естрадна або класична. Природно, що слухач як би подумки слідкує за розвитком музичних образів.

Музичне мистецтво завдяки своєму специфічному емоційному впливу має реальну можливість активізувати емоційні сили, мобілізувати

інтелектуальні і моральні ресурси студента-вокаліста. Музика через багатючий спектр музичних жанрів слугує взаєморозумінню людей, пробуджує та підтримує в них почуття споріднення, втілює суспільні ідеали, допомагає кожному знайти сенс життя. Але сила впливу музичного мистецтва значною мірою залежить від такого показника естетичної досконалості, як музичний смак, що зумовлює вибірковість особи по відношенню до явищ мистецтва й дійсності. Вивчення проблеми розвитку музичних смаків в історії філософської, психологічної, музичної та педагогічної думки дало змогу з'ясувати, що вона розглядається в контексті загально-філософських і культурологічних питань розвитку духовної культури особистості. Музичні смаки, що певною мірою продукуються музичними потребами, становлять змістове ядро духовної культури особистості у майбутніх естрадних вокалістів, зокрема.

Особливо результативним виявляється використання на заняттях з постановки голосу аналізу виконуваних творів, як засобу оцінки власної діяльності і музичних умінь. Розвиток навичок аналізу відзначається певною послідовністю.

Сучасне вокальне мистецтво естради вже неможливо уявити без впливу науково-технічного прогресу. У першу чергу йдеться про готовність майбутнього естрадного вокаліста до концертно-студійної діяльності безпосередньо через його універсальні якості, креативність, імпровізаційність. Академічні співаки не настільки часто стикаються з тими проблемами студійних експериментів, в яких постійно перебуває майбутній естрадний вокаліст, який займається пошуком свого просторово-звукового образу.

Важливим аспектом методики розвитку музичного смаку на заняттях з естрадного співу є співвідношення технології класичної та власне естрадної манер виконання. Якщо в сфері академічного вокалу виконавці працюють у межах сталого канону, то метою естрадного виховання є пошук характерного, самобутнього забарвленого співацького тембру, що легко

впізнається [4, с. 42]. Для класичних творів типовим є розмаїття жанрів, форм, характерів, проте, для естрадної творчості типовим жанром є пісня, а її змістовне коло є відносно вузьким: це особистісні, навіть інтимні почуття та переживання [4, с. 46].

Так, М. Донець-Тессейр вважає, що «слух співака повинен бути спеціалізованим – вокальним, який буде відображати специфічні тонкощі, найменші відхилення від правильного співацького звучання голосу. За допомогою вокального слуху співак знаходить шлях виправлення вокальних помилок, а також шлях до досягнення кращих якостей голосового тембрального звучання» [30, с. 57].

В естрадному співі існують особливі вокальні прийоми, які доцільно використовувати, що сприятимуть розвитку вокального слуху для надання специфічних видів звучання голосу, це, наприклад, «спів на придиханні», «речитація у мовному регістрі», «лемент» («крик»), «шепіт», «підкреслено ритмізоване дихання», «які практично відсутні в академічному співі». В умовах активних, нерідко — танцювальних рухів на сцені, виникають особливі вимоги до дихання, що потребує навичок утримання великої кількості повітря та особливої техніки його розподілу.

Другий етап. Він характеризується більш докладнішими поясненнями своїх вражень, більш вираженою емоційною реакцією на прослухані музичні твори, характеристика виконавських засобів виразності для виконання певного музичного твору.

Всі компоненти музично – слухової уваги – концентрація, стійкість, обсяг, вибірковість, розподіл та переключення можливо формувати за умови розуміння студентами вимог до поставлених завдань, які педагог ставить щодо слухання музичних творів, пісень, а також від зацікавленості студента. Тому під час вибору музичного матеріалу для слухання та виконання необхідне врахування рівня його складності, що ґрунтується на попередньому музичному та життєвому досвіді. Музичне мистецтво є світом різноманітних образів та почуттів, а слухання музики передбачає виявлення

кожним слухачем особистісного смислу музичного твору, то ніщо не може замінити слухачеві роботи його власної думки. Підготовка студентів до сприймання музичного твору здійснюється за допомогою вступного слова чи бесіди, які своєю новизною, образними порівняннями спрямовують слухову увагу студентів на емоційний відгук художнього образу та емоційне співпереживання уявному герою твору. З життєвого досвіду студентів-вокалістів в музичний процес включається їх емоційний потенціал, який поступово збагачується в процесі ствердження музично – слухового досвіду. Необхідно уникнути слухання таких музичних творів, складність яких нижча від можливостей студентів, оскільки це може зумовити зникнення інтересу до музики, а пропонувати музичні твори, які відповідають або перевищують можливий діапазон майбутніх естрадних виконавців в осягненні музики.

Третій етап, що характеризується найбільшою повнотою, розвиває в у майбутніх естрадних вокалістів уміння в цілому і в деталях почути недоліки виконання, з'ясувати причини відзначених недоліків.

Розглядаючи зовнішнє і внутрішнє в процесі розвитку музичного смаку в у майбутніх естрадних вокалістів, можна припустити, що при цьому інтерес, зацікавленість мають зовнішню і внутрішню сторони. Збудження епізодичного ситуативного інтересу, мета якого на першому етапі ставить вимоги до естрадного музичного твору або до цікавого за формою викладення музичного матеріалу: яскрава виконавська ілюстрація; незвичайна форма та ритм твору; своєрідна динамічна палітра тощо.

Розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів як кінцева мета на третьому етапі ставить вимоги щодо змісту цікавого матеріалу або цікавого викладення навчального музичного матеріалу на заняттях з вокалу в процесі вивчення естрадної музики:

- матеріал систематизований і спрямований на тренування навичок, які необхідно закріпити в процесі навчання;
- фабула цікавого завдання відповідає віковим особливостям і викликає їхній інтерес;

- завдання максимально чіткі і ясні, не вимагають багато часу для їх виконання;
- терміни і символи, які використовуються, знайомі студентам;
- індивідуальні завдання підібрані з врахуванням психо - фізіологічних особливостей майбутніх естрадних вокалістів.

Цікавий матеріал у роботі на занятті з постановки голосу при відповідному його відборі і методиці роботи з ним виконує цілу низку педагогічних функцій: активізує увагу, стимулює мисленнєву діяльність; знімає напруження заняття; підвищує емоційний тонус навчальної діяльності у майбутніх естрадних вокалістів з недостатньою працездатністю; пробуджує і підтримує інтерес студентів до різних форм роботи на занятті; служить опорою емоційної пам'яті; формує деякі якості особистості студента-вокаліста (розвиває інтуїцію, творче мислення).

Отже, інтерес, породжуючи зацікавленість, поступово переходить у пізнавальну спрямованість особистості майбутнього естрадного вокаліста, а потім у радість пізнання. Та пізнавальний інтерес не завжди спрямовує особистість до активної навчальної діяльності. Потрібне включення інтересів у загальну систему мотивів, які визначають життєві позиції особистості, сприяють розвитку музичних смаків.

В. Бондаревський зазначає, що викликати інтерес до знань та розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів — «це значить розбудити у них пізнавальну активність і самостійність думки, сформувати любов до читання книжок, праці і людей праці, навчити майбутніх естрадних вокалістів відповідати за свою поведінку і вчинки, бути свідомими, дисциплінованими, цілеспрямованими і діловими людьми» [9, с. 5].

Музичний смак як суспільна норма оцінки прекрасного, естрадних, класичних музичних творів, виражає здатність людини сприймати й оцінювати предмети і явища дійсності з точки зору їх естетичної і гуманістичної сутності, яка виступає, з одного боку, засобом регулювання її

естетичної діяльності, а з іншого — засобом пізнання майбутніх естрадних вокалістів прекрасного.

Висновки до розділу 2.

Поданий у розділі 2 матеріал щодо обраної теми дає можливість сформулювати такі узагальнення.

1. У відповідності до мети нашого констатувального педагогічного експерименту нами була здійснена спроба виявити рівні розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів на заняттях з постановки голосу (творчої мотивації, творчих проявів, здібностей).

В ході нашого констатувального педагогічного експерименту у відповідності до мети ми вирішували наступні завдання:

1. Виявити початковий рівень рівні розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів;

2. Розробити і провести цілеспрямовану роботу рівнів розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів;

3. Виявити динаміку розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів.

2. Результати проведеного нами експериментально - діагностичного дослідження (констатувального педагогічного експерименту) щодо рівня розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів дозволили нам визначити наступні педагогічні умови, спрямовані на ефективний розвиток означених якостей майбутніх естрадних вокалістів:

1) Створення позитивної психо – емоційної атмосфери, захоплення під час виконання пісні голосом та на музичному інструменті.

2) орієнтація на цілеспрямований розвиток слухових навичок у поєднанні з оригінальною творчістю у майбутніх естрадних вокалістів.

3) Цілеспрямований підбір музичних творів для виконання їх, навчального репертуару з урахуванням вікових можливостей майбутніх естрадних вокалістів.

3. Успішність розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів залежить від методичного забезпечення цього процесу. Спираючись на мету, ми пропонуємо поетапну методику розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Дана методика являє собою послідовну цілісну систему представлену трьома етапами.

Перший етап (налаштування) у майбутніх естрадних вокалістів до сприймання естрадної музики та художньо – творчу виконавську діяльність на розвиток у майбутніх естрадних вокалістів інтересу до музики в цілому та її цілісне сприйняття, на набуття певного рівня необхідних для навчального процесу знань.

Другий етап. Він характеризується не лише констатацією досягнень чи прорахунків загального характеру, але й докладнішими поясненнями своїх вражень. При цьому роль аргументів, що підкріплюють думку, найчастіше бере на себе характеристика виконавських засобів виразності для виконання певного музичного твору.

Третій етап. Всі компоненти музично – слухової уваги – концентрація, стійкість, обсяг, вибірковість, розподіл та переключення можливо формувати за умови розуміння студентами-виконавцями вимог до завдань, які педагог-вокаліст ставить щодо слухання музичних творів, пісень, по співок, а також від зацікавлення від бесід про музику та їх осмислення.

Розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів як кінцева мета на третьому етапі ставить вимоги щодо змісту цікавого матеріалу або цікавого викладення навчального музичного матеріалу в умовах вищої професійної освіти:

- матеріал систематизований і спрямований на тренування навичок, які необхідно закріпити в процесі навчання;

- фабула цікавого завдання відповідає віковим особливостям студентів-виконавців і викликає їхній інтерес;
- завдання максимально чіткі і ясні, не вимагають багато часу для їх виконання;
- терміни і символи, які використовуються;
- індивідуальні завдання підібрані з врахуванням психо - фізіологічних особливостей майбутніх естрадних виконавців.

ВИСНОВКИ

У магістерському дослідженні були реалізовані мета і завдання, що дали можливість зробити наступні висновки.

1. В ході дослідження був здійснений *аналіз науково-методичних джерел* з проблеми розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

Говорячи про процес розвитку музичного смаку, потрібно, наш погляд, підкреслити, що охоче визнаючи художню нерівноцінність не тільки окремих творів, а й цілих стилів, напрямків, навіть епох, ми, в той же час, виходимо із самого широкого підходу до музики, що починається з осмислення всього різноманіття природних звуків і завершується аналізом найвищих досягнень музичного мистецтва. Музика, зрозуміло, може бути гарною і поганою, розважальною і серйозною, але скрізь, де звуки, звукові комплекси, інтонації, елементарні або ускладнені форми їх поєднання несуть у собі певний емоційний сенс, ми маємо справу з явищами, без розуміння яких одностороннім і неповним було б і розуміння найбільш розвинених форм музики.

Музичний смак як явище розглядається в науці як одна з норм естетичної досконалості, що зумовлює вибірковість особи щодо ставлення до явищ мистецтва й дійсності, у контексті широкого системно-сміслового поля, в якому представлені поняття смак, естетичний смак, художньо-естетичний смак, музично-естетичний смак.

2. В роботі характеризувано понятійно-термінологічний апарат дослідження, визначено *поняття «музичний смак»* як мистецтво особистісно-творчої інтерпретації творів естрадних вокальних жанрів. особистісно-творчої інтерпретація – це складний процес, в основі якого лежить розуміння композиторського задуму в ході інтерпретації нотного тексту і осягнення авторського уявлення про музичному образі твору. Ми вважаємо, що процес особистісно-творчої інтерпретації включає в себе три

рівні: 1) інтерпретація нотного запису; 2) осягнення авторського уявлення про музичний образ твору; 3) творче переосмислення музичного образу. Важливо, щоб естрадний вокаліст не копіював манеру виконання будь-яких співаків, а виробляв свою власну і неповторну манеру виконання.

3. У процесі дослідження нами визначено *компоненти музичного смаку* естрадних вокалістів та їх розвиток в умовах вищої професійної освіти. Розвиток компонентів музичного смаку у процесі естрадного співу має здійснюватися на основі вокальної підготовки. Процес виховання майбутнього естрадного вокаліста в цьому разі об'єднує в собі міцні і ґрунтовно відпрацьовані навички вокального дихання, звукоутворення, вміння відтворювати форму, архітектуру твору.

Структура музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів складається з наступних *компонентів*:

- мотиваційний;
- когнітивно-пізнавальний;
- емоційно-оцінний;
- творчо-діяльнісний.

Мотиваційний компонент музичного смаку знаходить своє відображення у свідомому бажанні майбутніх естрадних вокалістів до ознайомлення і оцінювання творів класичної музики. В процесі усвідомлення краси пісень народів світу та їхньої ролі у творчості композиторів минулого майбутніх естрадних вокалістів формуються мистецькі смаки, з'являється потреба у спілкуванні з музикою, пробуджується інтерес до різних жанрів музичного мистецтва, творче ставлення до музики як засобу пізнання людського життя.

Сутність *когнітивно-пізнавального компоненту* структури музичного смаку майбутніх естрадних вокалістів виражається у здатності до раціонально-точної передачі змісту твору. Завдяки пізнавальній активності майбутніх естрадних вокалістів на заняттях з «Постановки голосу», музичний смак студента у процесі вивчення вокальної творчості різних

композиторів минулих часів постійно розвивається, збагачуючи при цьому його музично-естетичний досвід, музикознавчі знання.

Однією з основних складових структури музичного смаку є *емоційно-оцінний компонент*. Емоційно-чуттєве засвоєння музичного мистецтва, асоціювання почуттів героїв музичних творів з почуттями та емоціями реальних людей відбувається одночасно з оцінною діяльністю майбутніх естрадних вокалістів. Саме на емоційно-раціоналістичному рівні студент сприймає та оцінює цінність твору вокального мистецтва. Процес оцінювання творів мистецтва і називають музичним смаком, чим відрізняється від естетичного та художнього смаків. Естетичний смак у свою чергу, оцінює та визначає естетичну цінність предметів і явищ дійсності.

4. Виконання констатувального дослідження було здійснено *діагностування рівнів музичного смаку* естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти. Діагностувальною роботою були охоплені студенти-вокалісти I (5 студентів) і II (5 студентів) курсів ННІ культури і мистецтв Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка з приблизно однаковим рівнем вокальної підготовки та досвіду вокально-виконавської діяльності взагалі.

На основі показників та даних констатувального експерименту було охарактеризовано *низький, середній та високий рівні* сформованості музичного смаку, його структурних компонентів (мотиваційно-потребового, змістовно-оцінного, творчо-виконавського) зокрема.

Узагальнюючи отримані результати діагностично-експериментальних досліджень ми можемо констатувати, що *низький рівень* розвитку компонентів музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів ми спостерігаємо у 60 % (3) студентів-вокалістів I курсу і 40% (2) студентів-вокалістів II курсу. *Середній рівень* розвитку зазначених компонентів музичного смаку мають 20 % (1) студентів-вокалістів I курсу і 40% (2) студентів-вокалістів II курсу. *Високий рівень* розвитку компонентів

музичного смаку притаманний 1 (20 %) студенту-вокалісту I курсу і 1 (20%) студенту-вокалісту II курсу.

5. Результати проведеного нами експериментально-діагностичного дослідження (констатувального педагогічного експерименту) щодо рівня розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів дозволили нам визначити наступні *педагогічні умови*, спрямовані на ефективний розвиток означених якостей майбутніх естрадних вокалістів:

1) створення позитивної психо-емоційної атмосфери, захоплення під час виконання пісні голосом та на музичному інструменті.

2) орієнтація на цілеспрямований розвиток слухових навичок у поєднанні з оригінальною творчістю у майбутніх естрадних вокалістів.

3) цілеспрямований підбір музичних творів для виконання їх, навчального репертуару з урахуванням вікових можливостей майбутніх естрадних вокалістів.

6. Кінцева експериментально-дослідна робота підвела нас до розробки методики розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти. Ми впевнились, що успішність розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів у значній мірі залежить від методичного забезпечення даного процесу. Спираючись на мету, ми розробили і запропонували до впровадження поетапну методику розвитку музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти. Дана методика являє собою послідовну цілісну систему, представлену *трьома етапами*.

Перший етап передбачав налаштування майбутніх естрадних вокалістів до сприймання естрадної музики та художньо-творчу виконавську діяльність в контексті розвитку у них інтересу до музики в цілому та її цілісне сприйняття, на набуття певного рівня необхідних для навчального процесу знань.

Другий етап характеризувався не лише констатацією досягнень чи прорахунків загального характеру, але й докладнішими поясненнями своїх

вражень. При цьому роль аргументів, що підкріплювали думку, найчастіше брала на себе характеристика виконавських засобів виразності для виконання певного музичного твору.

Третій етап. Всі компоненти музично–слухової уваги (концентрація, стійкість, обсяг, вибірковість, розподіл та переключення) можливо формувати за умови розуміння студентами-виконавцями вимог до завдань, які педагог-вокаліст ставить щодо слухання музичних творів, пісень, поспівок, а також від зацікавлення вокалістів від бесід про музику та їх осмислення.

Розвиток музичного смаку у майбутніх естрадних вокалістів як кінцева мета на третьому етапі ставила вимоги щодо змісту цікавого матеріалу або цікавого викладення навчального музичного матеріалу в умовах вищої професійної освіти:

- матеріал систематизований і спрямований на тренування навичок, які необхідно закріпити в процесі навчання;
- фабула цікавого завдання відповідає віковим особливостям студентів-виконавців і викликає їхній інтерес;
- завдання максимально чіткі і ясні, не вимагали багато часу для їх виконання;
- терміни і символи, які використовуються;
- індивідуальні завдання підбиралися з урахуванням психо-фізіологічних особливостей майбутніх естрадних виконавців.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми. Матеріали його можуть бути використані у практиці роботи з вокалістами. Подальше вивчення заслуговує узагальнення перспективного вітчизняного та зарубіжного досвіду з проблеми розвитку музичного смаку естрадних вокалістів в умовах вищої професійної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдуллин З. Б. Теория и методика преподавания музыки: Музыкальное образование: методолого-методическая подготовка учителя музыки. Москва: Флинта, 2000. С. 146-198.
2. Алешина Ю. Е. Спецпрактикум по социальной психологии. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1987. 120 с.
3. Алиев И. Ю. Основы вокальной педагогики. Методология теории и практики творческой организации художественно-педагогического процесса. Москва: Педагогика. 2001. 252 с.
4. Андрущенко В. П. Філософський енциклопедичний словник. Київ: Абрис. 2002. 742 с.
5. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів): Підручник. Київ: Віпол. 2007. 174 с.
6. Апраксина о. А. Методика музыкального воспитания в школе: учеб. пос. [для студентов пед. ин-тов по спец. № 2119 «Музыка и пение»]. Москва: Просвещение, 1983. 224 с.
7. Арутюнова А. Б. Профессиональные аспекты подготовки эстрадных исполнителей (вокалистов). Известия Волгоградского педагогического университета. 2011. №8 (62). С. 94–98.
8. Аспелунд Д. Л. Развитие певца и его голоса. Москва: Музгиз. 1952. 268 с.
9. Белоброва К. Ю. Деякі аспекти формування художньо-творчих вмінь у майбутнього співака. Творча особистість: проблеми теорії і практики: зб. наукових праць. Київ: УДПУ. 1997. С. 290–293.
10. Белоброва К. Ю. Техника эстрадного вокала. Москва: Музыка. 2012. 246 с.
11. Березан В. І. Підготовка майбутнього педагога до естетичного виховання школярів засобами сучасної музики масових жанрів : дис. канд. пед. наук . Київ: Просвіта, 2001. С. 16-171.

12. Берестенко О. Г. Формування музично-естетичних смаків студентів педагогічних університетів у процесі художньо-творчої діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. н. Луганськ : Луганський національний педагогічний університет імені Тараса Шевченка, 2008. 20 с.

13. Большой психологический словарь / под общ. ред. Б. Г. Мещерякова, В. П. Зинченко. 3-е изд, доп. и перераб. Санкт - Петербург: Пройм-ЕВРОЗНАК, 2007. 627 с.

14. Бродовська В. Й. Тлумачний російсько-український словник психологічних термінів. Київ: ВД «Професіонал», 2007. 512 с.

15. Варламов А. Полная школа пения. Москва: Музыка, 1953. 320 с.

16. Ветлугіна Н. Музичний розвиток дитини. Київ: Музична Україна, 1978. 255 с.

17. Вилюнас В. К. Психология эмоциональных явлений. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1976. 142 с.

18. Выготский Л. С. Психология искусства. Москва: Педагогика, 1987. С. 186 - 251.

19. Гавриленко Л. М. Вокально-методичні принципи навчання співу. Педагогічна освіта: теорія і практика. Київ. Вип. 12. 2012. С. 310-313.

20. Гнидь Б. П. Історія вокального мистецтва: підручник. Київ: НМАУ. 1997. 320 с.

21. Голубєв П. Поради молодим педагогам–вокалістам. Київ. 1983. 322 с.

22. Гонтаренко Н. Б. Сольное пение. Секреты вокального мастерства: метод. пособие. Ростов-на-Дону. 2006. 155 с.

23. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 376 с.

24. Горбуліч Г. В. Формування музичних інтересів майбутніх учителів початкових класів : дис. канд. пед. наук. 2004. 308 с.

25. Гринь Л. О. Вокальний голос як професійний інструмент майбутнього співака. Наукові записки Тернопільського національного

педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Педагогіка. № 4. 2013. С. 54-59.

26. Грищенко Ю. Основы педагогического мастерства: уч. пособ. Москва: Просвещение. 1989. 302 с.

27. Гумінська О. О. Уроки музики в загальноосвітній школі: методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2007. 104 с.

28. Дмитриев Л. Б. Основы вокальной методики. Москва: Музыка. 1996. 366 с.

29. Дрожжина Н. В. К вопросу методики исследования эстрадной техники пения. Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв. Мистецтвознавство. Архитектура. № 3. 2009. С. 50-59.

30. Дрожжина Н. Развитие исполнительских способностей вокалистов в контексте музыкального искусства эстрады // Проблемы педагогики искусства: [зб. ст.]. Вип. 1. Ялта: РВВ КГУ, 2007. С. 118–129.

31. Дряпіка В. І. Соціально-педагогічні основи формування орієнтацій студентської молоді на цінності музичної культури : дис. доктора пед. наук. Київ, 1997. 399 с.

32. Єременко О. В. Підготовка магістрів музичного мистецтва: теорія і методика навчання: (монографія). Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2009.

33. Зданович А. П. Некоторые вопросы вокальной методики. Москва: Музыка. 1965. 148 с.

34. Калабин А. Управление голосом. Москва: Эксмо. 2006. 160 с.

35. Каменецкая Л. Обучение эстраднему пению на музыкальных факультетах педагогических вузов: (дис. канд. пед. наук). Москва: РГБ. 2003. 120 с

36. Кант И. Сочинения: В 6 т. Москва: Мысль, 1996. Т. 5. 564 с.

37. Клип О. Я. Обучение эстраднему пению на музыкальных факультетах педагогических вузов: дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук. Москва, 2003. 197 с.

38. Козир А. В. Професійна майстерність естрадних виконавців: теорія і практика формування в системі багаторівневої освіти: (монографія). Київ: НПУ імені М. Драгоманова. 2008. 378 с.

39. Крамська С. Г. Методичні аспекти формування емоційної культури майбутнього викладача музичного мистецтва // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : науковий журнал / МОН України, Сумський держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2015. № 5 (49). С. 255–265.

40. Леонтьев А.Н. Потребности, мотивы и эмоции // Психология эмоций. Тексты / Под ред. В.К. Виллюнаса, Ю.Б. Гиппенрейтер. Москва: Изд-во Моск. ун-та, 1984. С. 162-171.

41. Лобова О. В. Формування основ музичної культури молодших школярів: теорія та практика : [Монографія]. Суми: ВВП «Мрія» ТОВ, 2010. 516 с.

42. Лутай В. Тенденции развития современной эстрады. Режим доступа : <http://bibliofond.ru/view.aspx?id=517492#1>.

43. Максименко С. Д. Загальна психологія. Київ: Центр навчальної літератури, 2004. 272 с.

44. Максимюк С. П. Педагогіка. Київ: Навчальний посібник. 2005. 667 с.

45. Маруфенко О. В. Формування вокально-слухових навичок майбутнього вчителя музики: (дис. канд. пед. наук). Суми. 2006. 265 с.

46. Менабени А. Г. Методика обучения сольному пению. Москва: Просвещение. 1987. 94 с.

47. Можайкіна Н. С. Методика викладання вокалу у вузі : програма та методичні рекомендації для студентів магістратури. Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова. 2003. 48 с.

48. Мозговий М. П. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. Мистецтвознавства. Київ, 2007. 19 с.

49. Назаренко И. К. Искусство пения. История, теория, практика. Москва - Ленинград: Музгиз. 1948. 384 с.
50. Никулина И. А. Методика обучения эстраднему вокалу. Сольный, чистый голос. Москва. 2010. Часть 1. 150 с.
51. Овчинникова Т. П. Основы вокальной методики : програма та метод. матеріали до курсу. Харків : ХДАК. 2005. 22 с.
52. Органова П. Р. Популярність естрадної музики: механізми формування. Мистецтвознавчі записки. Київ: Міленіум. Вип. 15. 2009. С.23–29.
53. Основы психологи: Практикум / Ред.-сост. Л.Д. Столяренко. Ростов на Доу: Феникс, 2003. 704 с.
54. Падалка Г.М. Педагогіка мистецтва: Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ: освіта України. 2008. 274 с.
55. Панофка Г. Искусство пения: Теория и практика для всех голосов. Москва: Музыка. 1968. 214 с.
56. Петровский, А. В., Ярошевский, М. Г. Психология. Словарь. 2-е изд., исправ. и доп. Москва: Политиздат. 1990. 227 с.
57. Петрушин В. И. Музыкальная психология. Москва: Академический проект, 2006. 399 с.
58. Пляченко Т. М. Методика викладання вокалу: програма навчального курсу. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка. 2006. 32 с.
59. Полозова А. В. Развитие музыкальных предпочтений учащихся // Искусство и образование. 2008. №4. С. 135–141.
60. Попков М. Развитие музыкального искусства эстрады: автореф. дис. Санкт-Петербург. 2007. 34 с.
61. Психология музыкальной деятельности: теория и практика : учеб. пособие для студ. муз. фак. высш. пед. учеб. заведений / Д. Н. Кирнарская, Н. И. Киященко, К. В. Тарасова и др.; под ред. Г. М. Цыпина. Москва: Академия, 2003. С. 145–149.

62. Разуткина Л. И. Формирование музыкального вкуса у школьников младшего и среднего возраста в детской школе искусств: автореф. на соискание науч. степени канд. пед. н. Чебоксары: Чувашский государственный педагогический университет им. И. Я. Яковлева, 2008. 20 с.
63. Роджерс К. О становлении личностью. Психотерапия глазами психотерапевта. Москва: Прогресс. 1994. 480 с.
64. Романова Л. В. Школа эстрадного вокала. Санкт-Петербург: Лань. 2007. 40 с.
65. Рогов Е.И. Настольная книга практического психолога. Кн. 2: Работа психолога со взрослыми. Коррекционные приемы и упражнения. Москва: ВЛАДоС, 2000. 384 с.
66. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі: навчально-методичний посібник. Тернопіль: Навчальна книга, 2001. 272 с.
67. Сборник психологических тестов. Часть II: Пособие / сост. Е.Е. Миронова Москва: Женский институт ЭНВИЛА, 2006. 146 с.
68. Словник-довідник педагогічних та психологічних термінів [за ред. А.І. Кузьмінського. Черкаси: ЧДУ ім. Б. Хмельницького, 2002. 48 с.
69. Соціологія культури: Навчальний посібник / за ред. О. Семашка, В.М. Пічі. Київ: Каравела; Львів: Новий Світ-2000, 2002. 334 с.
70. Стасько Г. Є. Голос людини та вокальна робота з ним: (монографія). Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. 2010. 336 с.
71. Стасько Г. Є. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього естрадного співака. Київ. 2003. 211 с.
72. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки: курс лекцій Харків : ХДАК; Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка. Ч. 1. 2002. 91 с.

73. Теплов Б. Психология и психофизиология индивидуальных различий: избранные психологические труды. Москва: Московский психолого-социальный институт; МОДЭК, 2003. 640 с.

74. Тімохін В. І. Виконавські школи України. Київ: НМАУ. 2002. 214 с.

75. Ткаченко Т. В. Теоретико-методичні основи формування вокально-звукової культури майбутнього співака у процесі професійної підготовки: автореф. дис. Київ: КНПУ імені М. П. Драгоманова. 2010. 43 с.

76. Тлумачний словник української мови / За ред Т.О. Бойко. 2-е вид., перероб. і доп. Київ: Голов. ред. УРЕ, 1986. 754 с.

77. Томский И. А. Творческая интерпретация музыкальных произведений в вокальном исполнении // Современные проблемы науки и образования. 2014. № 1.

78. Тормахова В. М. Українська естрадна музика і фольклор: взаємопроникнення і синтез: автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. мистецтвознавства. Київ, 2007. 17 с.

79. Умеркаева С. Ш. Воспитание художественного вкуса как музыкально-педагогическая проблема // Концепт. 2015. № 6 (июнь). URL: <http://e-koncept.ru/2015/15194.htm>. – ISSN 2304-120X.

80. Урбанович Г. Певческий голос будущего исполнителя. Музыкальное воспитание: сб. статей. Москва: Музыка. Вып.12.1977. С.23-33.

81. Устименко-Косорич Е.А. Научно-технический прогресс в контексте масс-культурных музыкальных стилевых новаций // Проблеми сучасності : культура, мистецтво, педагогіка : зб. наук. праць. Луганськ: СтилІздат, 2007. Вип.8. С. 267-276.

82. Фоломєєва Н. Перспективи вокального мистецтва у сучасному художньо-освітньому просторі України: матеріали конф. / Наталія Фоломєєва. Київ, 2007. С.19-24.

83. Фром Е. Преподаватель глазами студентов. Инновации в образовании. № 5. 2002. С.72-75.

84. Харченко П.В. Музика як впливовий чинник творчого розвитку особистості // Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи: Зб. наук. праць. Київ – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2004. С.175 – 182.

85. Чистович Л. Мистецтво творити голосом. Роль психофізіологічного стану студента у розвитку його вокальної майстерності: поради педагога. Львів: Місіонер. 2008. 104 с.

86. Шамина Л. Вокальная техника и её парадокс. Изд. третье. Санкт-Петербург: ДЕАН. 2007. 128 с.

87. Шатковский Г. И. Развитие музыкального слуха. Москва. 2013. 246 с.

88. Щолокова Г. Система професійної підготовки студентів педагогічних вузів до художньо-естетичної освіти школярів: автореф. дис. пед. наук. Київ. 1996. 43 с.

89. Юдін С. Питання вокальної педагогіки. Історія, теорія, практика. Київ: Мистецтво. 1963. 339 с.

90. Юцевич Ю.Є. Музика. Словник-довідник. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан. 2009. 536 с.

91. Юцевич Ю.Є. Теорія і методика розвитку співацького голосу: навч.-метод. посібник. Київ: ІЗМИ. 1998. 160 с.

92. Якунин В.А. Педагогическая психология: учеб. пособ. Санкт-Петербург: Изд-во Михайлова В.А. «Полиус». 1998. 639 с.

93. Якушева О. Р. К вопросу о специфике эстрадного пения. Вестник Костромского государственного университета. №2. 2008. С. 72–74.

94. URL: <http://www.science-education.ru/ru/article/view?id=12217>.

ДОДАТКИ

Додаток А

*Критерії та показники сформованості музичних смаків у майбутніх
естрадних вокалістів*

Таблиця 1

Критерії	Показники
Мотиваційно-потребовий	Мотиваційно-потребовий вияв потреби у спілкуванні з музичним мистецтвом та художньо-естетичними явищами; вияв бажання до вокального навчання; вияв інтересу до вивчення вокальної музики різних композиторів;
Змістово-оцінний	Уміння дати словесну характеристику музичним образам вокального твору; активність емоційної реакції під час прослуховування і виконання музики, зокрема вокальної спадщини композиторів; вияв адекватної реакції на зміст музичного твору;
Творчо-виконавський	Цілісне відтворення музичного, художнього образів у єдності змісту і виражальних засобів; володіння основами елементарної вокальної техніки; здатність влучно її застосовувати у розкритті музично-поетичних образів; вияв почуття міри у сценічній інтерпретації вокальної музики.

Анкета

1. Перерахуйте відомих вам композиторів (мінімум 10 осіб).
2. Перерахуйте відомих вам музикантів-інструменталістів.
3. Напишіть назви відомих вам пісень на військову тематику.
4. Яку музику ви слухаєте?
5. Коли з'явився джаз?
6. Коли з'явився рок?
7. Назвіть відомі вам твори Моцарта.
8. Назвіть відомі вам твори П.І. Чайковського.
9. Уявіть собі симфонічний оркестр. Який групи інструментів не вистачає?
  - 1) струнні;
  - 2) .....;
  - 3) ударні.
10. Назвіть відомі вам естрадні колективи (вітчизняні та зарубіжні) другої половини ХХ століття.
11. Ваш улюблений музичний інструмент - це ....
12. Ваш улюблений співак / співачка - це ....
13. Ваш улюблений саундтрек, це саундтрек до фільму «... ..»
14. Назвіть концерти, які ви відвідали за останній рік.

ПЕРЕЛІК ТВОРІВ ДЛЯ ВИКОНАННЯ

- Й. С. Бах «Скерцо», «Двоголосна інвенція ля мінор», «ХТК I Cdur», «ХТК I c-moll», «ХТК I b-moll», «Токката и фуга ре мінор»;
- А. Вивальді «Пори року» + рок-версія;
- В. А. Моцарт «Маленька нічна серенада», «Рондо у турецькому стилі», Симфонія № 40, «Реквієм»;

Л. Бетховен «Місячна соната», «Патетична соната», «Симфонія №5», «Симфонія №9», «До Елізи»;

Ф. Шопен «Прелюдія №4» + джаз-версія, «Прелюдія №20»;

Э. Гріг «Пер Гюнт»;

М. И. Глінка «Славься», «Я помню чудное мгновенье», «Жайворонок», «Патріотична пісня»;

П. И. Чайковський «Пори року», «Лебедине озеро», «Лускунчик», «Симфонія №5, II ч.», «Концерт для фортепіано з оркестром №1»;

М.А. Римський-Корсаков «Політ джмеля», «Шахерезада»;

О. П. Бородин «Князь Ігор», «Квартет №1, II ч.», «Богатирська Симфонія» + рок-версія;

С. В. Рахманінов «Прелюдія cis-moll», «Вокаліз», «Елегія», «Італійська полька»;

Г. В. Свірідов «Метіль. Романс», «Час, вперед!»;

Д. Д. Шостакович «Ленінградська симфонія»;

С. С. Прокоф'єв «Ромео та Джульєтта»;

Дж. Гершвін «Рапсодія у блюзових тонах», «Поргі та Бесс», «The Man Love», «But Not For Me»;

Г. Форе «Pavane»

Додаток Г

ВОКАЛЬНИЙ РЕПЕРТУАР

1. Фрагмент х / ф «Легенда про піаніста»
2. Bill Evans - Waltz for Debby
3. Elvis Presley - Love me Tender
4. Джордж Гершвін - «The Man I Love».
5. The Beatles - «I Love Her».
6. М. І. Глінка, А. С. Пушкін - «Я помню чудное мгновенье».
7. Л. Бетховен - «До Елізи».

Додаток Д

**РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ МОТИВАЦІЙНО-ПОТРЕБОВОГО
КОМПОНЕНТУ МУЗИЧНОГО СМАКУ МАЙБУТНІХ ЕСТРАДНИХ
ВОКАЛІСТІВ**

Таблиця 2.

Рівень	Бали	Характеристика рівнів
Низький	1 - 4	Відсутня зацікавленість; невпевненість у своїх силах, формальне відношення до виконання творчих, практичних завдань.
Середній	5 - 8	Недостатнє прагнення до успішності діагностування, наявність мотивації на рівні усвідомлення необхідності виконання вокально-слухових дій.
Високий	9 - 12	особиста зацікавленість в успішному виконанні вокально-слухових дій. Сформована вокально-слухацька установка. Вокально-слухова діяльність активна, стабільна і цілеспрямована.

Додаток Е

**ДІАГНОСТИКА РІВНІВ СФОРМОВАНOSTІ ЗМІСТОВНО-
ОЦІННОГО КОМПОНЕНТУ МУЗИЧНОГО СМАКУ МАЙБУТНІХ
ЕСТРАДНИХ ВОКАЛІСТІВ (У КІЛЬКІСНОМУ І ПРОЦЕНТНОМУ
ВІДНОШЕННІ).**

Таблиця 3.

Курси	Рівні		
	1	2	3
	Низький	Середній	Високий
І курс	60 % (3)	20 % (1)	20 % (1)
ІІ курс	40 % (2)	40% (2)	20 % (1)

**РІВНІ СФОРМОВАНOSTІ ТВОРЧО-ВИКОНАВСЬКОГО
КОМПОНЕНТУ МУЗИЧНОГО СМАКУ МАЙБУТНІХ ЕСТРАДНИХ
ВОКАЛІСТІВ.**

Таблиця 4.

Курси	Рівні		
	1	2	3
	Низький	Середній	Високий
I курс	(3) 60 %	(1) 20 %	(1) 20 %
II курс	(2) 40 %	(2) 40%	(1) 20 %